

45/2014

Järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistäminen

Lausuntotiivistelmä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistäminen

Lausuntotiivistelmä

8.10.2014

Julkaisun nimi Järjestäytyntä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistäminen
Lausuntotiivistelmä

Tekijä Inka-Liina Jääskeläinen

Oikeusministeriön julkaisu 45/2014
Mietintöjä ja lausuntoja

OSKARI numero OM 10/41/2013 **HARE numero** OM014:00/2013

ISSN-L 1798-7105
ISSN (PDF) 1798-7105
ISBN (PDF) 978-952-259-405-1

URN URN:ISBN:978-952-259-405-1
Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-405-1>

**Asia- ja avain-
sanat** järjestäytynyt rikollisuus, rikollisryhmä

Tiivistelmä Oikeusministeriö asetti 15 päivänä elokuuta 2013 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin arvioida rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan, 17 luvun 1 a §:n ja yksittäisten törkeitä tekemuotoja koskevien rikostunnusmerkistöjen järjestäytyntä rikollisuutta koskevien määritelmien mahdolliset muutos- ja yhtenäistämistarpeet ja, jos työryhmä katsoi tämän aiheelliseksi, valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uusiksi lainkohdiksi. Tavoitteena oli lisäksi, että eri viranomaisilla on yhtenäinen käsitys järjestäytyneen rikollisuuden määritelmästä.

Työryhmä luovutti 17 päivänä maaliskuuta 2014 oikeusministeriölle mietintönsä järjestäytyntä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistämistä (OMML 23/2014). Mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia yhtenäistämällä rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä. Järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä ehdotetaan siirrettäväksi rangaistuksen koventamisperusteita koskevaan rikoslain säännökseen. Muissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä viitattaisiin tähän säännökseen. Yksittäisissä järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä olisi lisäksi tarkemmin määritelty niiden soveltamiselta vaadittavat edellytykset. Kaikissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä olisi kysymys rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi säännöksiin tehtäisiin niiden yhtenäistämiseksi joitakin teknisluontoisia tarkistuksia.

Työryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntoa yhteensä 37 viranomaiselta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus lausua mietinnöstä. Pyydetyistä lausunnoista saapui annettuun määräaikaan mennessä yhteensä 25. Tässä lausuntotiivistelmässä selostetaan mietinnöstä annettuja lausuntoja.

8.10.2014

Publikationens titel	Förenhetligande av begreppsapparaten om organiserad brottslighet Remissammandrag		
Författare	Inka-Liina Jääskeläinen		
Justitieministeriets publikation	Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 10/41/2013	HARE nummer	OM014:00/2013
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-405-1		
URN	URN:ISBN:978-952-259-405-1		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-405-1		
Sak- och nyckelord	organiserad brottslighet, kriminell sammanslutning		

Referat

Den 15 augusti 2013 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp med uppgift att bedöma de eventuella behoven av att ändra och förenhetliga definitionerna av organiserad brottslighet i strafflagens 6 kap. 5 § 2 punkt, 17 kap. 1 a § och i enstaka brottsrekvisit som gäller grova gärningsformer och, i det fallet att arbetsgruppen anser att det finns orsak till det, bereda ett förslag till nya bestämmelser i form av en regeringsproposition. Målet var dessutom att de olika myndigheterna ska ha en enhetlig uppfattning om definitionen av organiserad brottslighet.

Den 17 mars 2014 lämnade arbetsgruppen sitt betänkande om förenhetligande av begreppsapparaten om organiserad brottslighet till justitieministeriet (OMML 23/2014). I betänkandet föreslås det att strafflagen ändras genom att dess bestämmelser om organiserade kriminella sammanslutningar förenhetligas. Det föreslås att definitionen av organiserad kriminell sammanslutning flyttas till den bestämmelse i strafflagen som gäller straffskärpningsgrunder. I de övriga bestämmelserna om organiserade kriminella sammanslutningar hänvisas till denna bestämmelse. I de enskilda bestämmelserna om organiserade kriminella sammanslutningar definieras dessutom närmare kriterierna för att tillämpa dem. I alla bestämmelser om organiserade kriminella sammanslutningar är det fråga om att brottet begås som ett led i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet. I syfte att förenhetliga bestämmelserna föreslås dessutom vissa ändringar av teknisk natur.

Arbetsgruppens betänkande sändes på remiss till sammanlagt 37 myndigheter, organisationer och sakkunniga. Dessutom hade högsta domstolen tillfälle att yttra sig om betänkandet. Sammanlagt kom det in 25 av de begärda utlåtandena inom den utsatta tiden. I detta remissammandrag behandlas de utlåtanden om betänkandet som kom in.

SISÄLLYS

1	Johdanto	8
2	Yleiset arviot työryhmän mietinnöstä	10
3	Pykäläkohtaiset arviot	18
3.1	Rangaistuksen koventamisperuste (RL 6:5 §)	18
3.2	Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen (RL 17:1 a §)	28
3.3	Törkeiden tekemuotojen tunnusmerkistöt	40
4	Lausuntotahot	44

1 Johdanto

Oikeusministeriö asetti 15 päivänä elokuuta 2013 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin arvioida rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan, 17 luvun 1 a §:n ja yksittäisten törkeitä tekemuotoja koskevien rikostunnusmerkistöjen järjestäytynyttä rikollisuutta koskevien määritelmien mahdolliset muutos- ja yhtenäistämistarpeet ja, jos työryhmä katsoi tämän aiheelliseksi, valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uusiksi lainkohdiksi. Tavoitteena oli lisäksi, että eri viranomaisilla on yhtenäinen käsitys järjestäytyneen rikollisuuden määritelmästä.

Työryhmä luovutti 17 päivänä maaliskuuta 2014 oikeusministeriölle mietintönsä järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistämistä (OMML 23/2014). Työryhmä on laatinut ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Työryhmä ehdottaa, että rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä yhtenäistettäisiin. Ehdotettavien muutosten katsotaan selkeyttävän säännösten soveltamisalaa ja osaltaan yhtenäistävän eri viranomaisten käsityksiä siitä, mitä järjestäytyneellä rikollisryhmällä rikoslaisessa tarkoitetaan.

Mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia siten, että nykyisin järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevassa rangaistussäännöksessä oleva järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä siirrettäisiin rangaistuksen koventamisperusteita koskevaan säännökseen. Määritelmä koskisi kaikkia järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä, ja muissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa rikoslain säännöksissä viitattaisiin tähän säännökseen.

Muutoksen seurauksena järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitettaisiin jatkossa vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsenyntyä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia. Näiksi rikoksiksi mainittaisiin rikokset, joista on säädetty vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus, sekä kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen. Yksittäisissä järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä olisi lisäksi tarkemmin määritelty niiden soveltamiselta vaadittavat edellytykset.

Kaikissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä olisi kysymys rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Enää ei siten käytettäisi eräissä säännöksissä nykyään käytettyä ilmaisua rikoksen tekemisestä rikollisryhmän jäsenenä. Lisäksi säännöksiin tehtäisiin niiden yhtenäistämiseksi joitakin teknisluontoisia tarkistuksia.

Työryhmämietinnön mukaan järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan sääntelyn yhtenäistämässä ei ole pyritty rangaistavuuden alan tai ankaruuden muuttamiseen. Käsitteistön yhtenäistämistä voisi kuitenkin seurata joissakin kohdin vähäisiä säännösten soveltamisalojen muutoksia.

Mietintöön sisältyy sisäministeriön ja keskusrikospoliisin edustajien täydentävä lausuma. Lausuman antajien käsityksen mukaan mietinnössä ja siihen liittyvissä ehdotuksissa ei ole riittävästi otettu huomioon sitä, että ehdotettujen muutosten kautta tulisi myös lisätä rikoslain 17 luvun 1 a §:n sovellettavuutta. Lausumassa ehdotetaan eräitä muutoksia säännöksen pykäläehdotukseen ja sen perusteluihin.

Mietinnöstä pyydettiin lausuntoa yhteensä 37 viranomaiselta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus lausua mietinnöstä. Pyydetyistä lausunnoista saapui annettuun määräaikaan mennessä yhteensä 25. Tiivistelmän lopussa on tarkemmat tiedot tahoista, joilta lausuntoja pyydettiin ja saatiin.

2 Yleiset arviot työryhmän mietinnöstä

Lausuntopalautteessa suhtaudutaan myönteisesti ehdotukseen rikoslain järjestäytyntä rikollisuutta koskevien säännösten yhtenäistämistä. Käsitteistön yhtenäistämistä pidetään tarpeellisena muun muassa säännösten soveltamisalan selkiyttämiseksi ja viranomaisten käsitysten yhtenäistämiseksi. Lausunnonantajat suhtautuvat pääosin myönteisesti muun muassa siihen, että järjestäytyntä rikollisryhmää koskeva määritelmä siirrettäisiin rikoslain 6 luvun 5 §:ään ja muualla rikolaisissa viitattaisiin kyseiseen määritelmään. Myönteisesti suhtaudutaan myös siihen, että kaikissa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä olisi kysymys rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi lausuntopalautteessa kannatetaan sitä, että rikoslain 6 luvun 5 §:ssä ei enää puhuttaisi ryhmän järjestäytymisen tarkoituksesta. Eräät lausunnonantajat kuitenkin katsovat, että säännöksissä voitaisiin vielä esitettyä enemmän painottaa ryhmän tosiasiallista toimintaa sen toiminnan tarkoituksen sijaan.

Eräät lausunnonantajat (nimenomaisesti puolustusministeriö, sisäministeriö, valtiovarainministeriö, Länsi-Suomen syyttäjänvirasto, valtakunnansyyttäjänvirasto, keskusrikospoliisi, poliisihallitus, suojelupoliisi, Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry ja professori Pekka Viljanen) kiinnittävät huomiota mietintöön sisältyvässä täydentävässä lausumassa esitettyihin näkökohtiin. Lausunnonantajat katsovat muun muassa, että jatkovalmistelussa tulisi vielä tarkastella ehdotettua sääntelyä kansainvälisten instrumenttien valossa ja muuttaa rikoslain 17 luvun 1 a §:ää siten, että sen sovellettavuus järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa tehostuisi. Lisäksi eräät lausunnonantajat katsovat, että järjestäytyntä rikollisuutta koskevaa lainsäädäntöä tulisi arvioida mietinnössä esitettyä laajemmin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) pitää lähtökohtaisesti hyvänä tavoitetta tarpeettomien epäyhteneväisyyksien poistamisesta järjestäytyntä rikollisuutta koskevassa rikoslainsäädännössä. OKM toteaa, että järjestäytynyt rikollisuus suuntautuu uusille aloille ja sen rajat ylittävä luonne korostuu. Hallinnonalansa osalta OKM tuo esiin, että myös urheiluun liittyvässä rikollisuudessa on ollut huomattavissa, että rikollisryhmät ja rikokset ovat muuttuneet joustavammiksi. OKM toteaa, että mietinnössä ei ole varsinaisesti arvioitu järjestäytyntä rikollisuutta koskevien kvalifiointiperusteiden riittävyttä ja niiden tarpeellisuutta muiden kriminalisointien yhteydessä. Esimerkiksi urheilukilpailujen manipuloinnin ja siihen liittyvän vedonlyönnin sekä rahanpesun taustalla on usein ollut järjestäytyneitä rikollisryhmiä. Manipulointitapauksia on arvioitu tuomioistuimissa pääasiassa elinkeinotoiminnassa tapahtuvan lahjonnan perusteella; Suomen rikosoikeus ei tunne erillistä urheilukilpailujen manipuloinnin kriminalisointia. Tulevassa järjestäytyntä rikollisuutta koskevassa lainsäädännössä tulisi tarkastella myös uusia järjestäytyneen rikollisuuden aloja, joita koskevissa kriminalisoinneissa toimiminen ryhmän jäsenenä rangaistuksen koventamisperusteena voisi olla OKM:n mukaan perusteltu.

Puolustusministeriö (PM) on valmistellut lausuntoa yhteistoiminnassa puolustusvoimien kanssa. PM pitää perusteltuna, että järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa tehostetaan ja rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia säännöksiä yhtenäistetään. Työryhmän mietinnössä esitettyyn säännösten historiaan, sisältöön ja oikeuskäytäntöön PM ei ota kantaa. PM haluaa kiinnitettävän erityistä huomiota mietintöön sisältyvään täydentävään lausumaan. Lausumassa todetaan, että ehdotettu sääntely ei esimerkiksi mahdollista tiedonhankintaa osallistumisteon estämiseksi. Lausumassa esitetään myös väitteitä tai kannanottoja, jotka liittyvät mietinnössä esitettyyn kansainväliseen kehitykseen sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntöön. PM ei ota kantaa näiden väitteiden oikeellisuuteen mutta pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa pohditaan selviksi täydentävässä lausumassa esiin nostetut asiat, kuten se, että ehdotettu lainsäädäntö on linjassa relevantin kansainvälisen sääntelyn ja EU-lainsäädännön kanssa.

Sisäministeriö (SM) pitää kannatettavana mietinnössä esitettyä järjestäytyneitä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistämistä. Nyt esitetty muutos, jossa järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä siirrettäisiin rikoslain rangaistuksen koventamisperusteita koskevaan säännökseen ja muualla rikoslaissa viitattaisiin tähän, on perusteltu. SM yhtyy oman lausumansa ohella Rajavartiolaitoksen esikunnan lausuntoon.

Valtioneuvoston kanslia on ilmoittanut, että sillä ei ole työryhmän mietinnöstä lausuttavaa.

Valtiovarainministeriö (VM) pitää mietinnössä kuvattuja lainsäädännön kehittämistä-voitteita yleisesti kannatettavina. VM:n hallinnonalalla ehdotukset vaikuttavat erityisesti tullin rikostorjunnan toimintaan. VM yhtyy tullin näkemykseen tullirikoksiksi katsottavista rikoksista ja yleisemminkin siihen, mitä tulli on asiasta lausunnossaan todennut. VM kiinnittää lausunnossaan huomiota myös mietintöön sisältyvässä täydentävässä lausumassa esitettyihin poliisihallinnon näkemyksiin ja ehdotuksiin, joita se pitää hyvin perusteltuina ja kannatettavina erityisesti tehokaan rikosten ennalta estämisen kannalta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (EAOA) kannattaa ehdotettua rikoslain yhtenäistämistä ottamatta kantaa ehdotettuihin yksittäisiin kriminalisointeihin. EAOA:n käsityksen mukaan voimassa olevat järjestäytyneitä rikollisuutta koskevat kriminalisoinnit muodostavat vaikeaselkoisen kokonaisuuden ja yhtenäistäminen edistää rikoslailla edellytettävää ennustettavuutta ja täsmällisyyttä, mikä on johdettavissa perustuslain 8 §:n sisältämästä rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta. EAOA:n mukaan mietinnön ansiokkuutta rikosoikeudellisilta lähtökohdiltaan kuvastaa osaltaan pohdinta, jota on tehty arvioitaessa järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevia erilaisia kvalifikaatioperusteita ja niiden yhteisvaikutusta – huomiota on kiinnitettävä rikosoikeudelliseen useampikertaisen kvalifioinnin kieltoon. EAOA pitää mietinnön ansioina monipuolista analyysia järjestäytyneen rikollisuuden käsitteestä ja siihen liittyvistä oikeudellisista ongelmista sekä ylipäätään lähtökohtien ongelmallisuuden esiin tuomista selvästi.

Valtioneuvoston oikeuskansleri on ilmoittanut, että hänellä ei ole lausuttavaa mietinnöstä.

Länsi-Suomen syyttäjänvirasto arvioi, että mietinnössä ehdotettu uusi sääntelyrakenne on rakenteeltaan looginen ja aiempaa rakennetta helppotajuisempi. Mietinnössä hahmotellut sanamuodot aiheuttaisivat silti jatkossakin sellaisia tulkintaongelmia, jotka voisivat syyttäjänviraston mukaan olla vältettävissä. Järjestäytyneen rikollisuuden tai järjestäytyneen rikollisryhmän määrittely on kuitenkin vaikeaa, koska kysymys ei ole luonnontieteellisestä oliosta vaan sen määrittelemisestä johtuva konstruktio. Jatkovalmistelun yhteydessä on syyttäjänviraston mukaan perusteltua ottaa huomioon myös täydentävässä lausumassa esitetyt muutostarpeet.

Valtakunnansyyttäjänvirasto (VKSV) pitää työryhmän ehdottamia muutoksia perusteltuina ja kannattaa niitä. VKSV:n mukaan mietintö on selkeästi ja analyttisesti kirjoitettu ja se sisältää käytännönläheisen arvion oikeuskäytännössä ilmenneistä tämänhetkisen sääntelyn aiheuttamista ongelmakohdista. Mietinnössä on myös avoimesti arvioitu järjestäytyneesti tehtyjen rikosten rangaistusarvoa ylipäätään sekä peilattu tätä oikeusvaltiollisiin kriminalisointiperiaatteisiin. VKSV katsoo, että erilaisia vaihtoehtoja mahdollisiksi sääntelymalleiksi yksittäisine kysymyksineen on arvioitu ansiokkaasti ja ehdotus toteuttaa yhtenäistämistavoitteen hyvin. VKSV kiinnittää kuitenkin huomiota mahdollisiin tulkinnanvaraisuuksiin. Törkeiden tekemuotojen järjestäytyntä rikollisuutta koskevan kvalifiointiperusteen soveltumista voi VKSV:n mukaan vaikeuttaa se, että ryhmän tekemisistä ei löydy niin vakavia yksittäisiä rikoksia, kuin uudessa järjestäytyntä rikollisryhmää koskevassa määritelmässä edellytetään. VKSV arvioi, että yksi keskeinen syy nykyisen rikoslain 17 luvun 1 a §:n vähäiselle käytännön soveltamiselle saattaa olla se, että 1 momentissa kuvattujen tekotapojen ja 2 momentissa kuvatun rikollisryhmän tekemän rikoksen suhde on liian tulkinnanvarainen paitsi itsessään myös suhteessa kansainvälisten sääntelyvelvoitteiden tavoitteisiin. VKSV kannattaa mietintöön sisältyvässä täydentävässä lausumassa ehdotettua säännöksen jatkotyöstämistä.

Helsingin kärjäoikeus katsoo, että yleisellä tasolla rikoslain käsitteistön yhtenäistäminen ja yhdenmukaistaminen on perusteltua. Mietinnössä esitetysti käytännön tuomitsemistoiminnassa järjestäytyntä rikollisuus käsitteenä liittyy lähinnä rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan koventamisperusteen soveltamiseen (tai soveltamista koskevaan vaatimukseen). Kärjäoikeus arvioi toisaalta, että mainitun koventamisperusteen soveltamisella ei konkreettisesti rangaistuksen mittaamistilanteessa ole aina erityistä merkitystä – rangaistus on mitattava teon rangaistusarvon mukaan, eli jo rikoslain 6 luvun 4 §:n yleisperiaatteen mukaisesti niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Monet järjestyneisiin rikollisryhmiin keskeisesti liittyvät rikokset, kuten törkeä kiristys, sisältävät itse tekoon liittyen sellaisia elementtejä, jotka konkreettisesti mittaamistilanteessa on joka tapauksessa otettava rangaistusta ankaroitavina huomioon. Kärjäoikeus mainitsee esimerkkeinä selvästi oikeusjärjestyksen vastaisen ”velan” tai ”suojelurahan”, asteittain kovenevien väkivaltauhkausten tai väkivallan käytön ja usean henkilön osallistumisen oikeudettoman edun vaatimiseen. Edellä todettuun liittyen mainitun koventamisperusteen soveltamisedellytyksiä koskeva keskustelu oikeudenkäynneissä ja uutisoinnissa nousee kärjäoikeuden mukaan toisinaan suhteettoman suureen asemaan itse kysymyksessä olevaan rikokseen suhteutettuna.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan sääntelyn yhtenäistäminen on tarpeen säännösten soveltamisalan selkiyttämiseksi ja eri viranomaisten käsitysten yhtenäistämiseksi siitä, mitä järjestäytyneellä rikollisryhmällä rikoslaissa tarkoitetaan. Hovioikeus katsoo työryhmän esitysten vastaavan näitä lakiehdotukselle asetettuja tavoitteita, täyttävän kansainväliset ja eurooppalaiset velvoitteet sekä noudattavan laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimusta siitä, että rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä olevat seikat on kuvattu riittävän selvästi.

Keskusrikospoliisi (KRP) toteaa, että rikostorjunnan ja siihen liittyvän ennalta estävyyden kannalta järjestäytyneitä rikollisuutta koskevan käsitteistön tulisi olla selkeä, jolloin rikollisryhmiin rekrytoituvat tiedostaisivat paremmin ne vaikutukset, joita ryhmään liittymisellä on viranomaistoiminnan näkökulmasta. Myös viranomaisten toimesta tapahtuvat hallinnolliset toimenpiteet järjestäytyneen rikollisuuden ennalta estämiseksi edellyttävät käsitteistön selkeyttämistä. KRP tuo esiin, että selkeämpi käsitteistö mahdollistaa myös täsmällisemmän tilannekuvan järjestäytyneestä rikollisuudesta. KRP kuitenkin arvioi, että mietinnön ja sen ehdotusten perusteella esitetty lainsäädäntö ei täyttäisi kaikilta osin Palermon sopimuksen ja EU:n puitepäätöksen edellytyksiä, minkä vuoksi muutoksen vaikutus rikoslain 17 luvun 1 a §:n sovellettavuuden parantamiseksi jää heikoksi. KRP ehdottaa säännökseen tiivistelmän jaksossa 4.2 esitettyjä muutoksia.

KRP:n mukaan yhteiskunnan turvallisuuden ja järjestyksen kannalta on erityisen tärkeää torjua vakavinta rikollisuutta, jota järjestäytynyt rikollisuus on. KRP toteaa, että järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevat torjuntatoimenpiteet eivät ole olleet riittäviä. KRP:n mukaan järjestäytyneiden rikollisryhmien osalta merkittävin ja yhteiskunnan kannalta hälyttävien muutos on tapahtunut tunnuksellisten rikollisryhmien määrissä, kun vuosituhanen alun alle kymmenestä rikollisryhmästä on tultu nykyiseen noin 60 jengiin. Järjestäytyneiden rikollisryhmien kehitys on viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana ollut fuusiotyyppinen; yhden pääleirin alle on siirtynyt paikallisia jengejä, jolloin paikallinen jengi on lakannut olemasta ja on saanut pääjengin statuksen sen alaisuuteen siirryttyään. KRP toteaa erityisesti neljän keskeisimmän rikollisryhmän vahvistuneen ja saaneen statuksen pienemmilläkin paikkakunnilla. KRP:n mukaan perinteisten hierarkisesti järjestäytyneiden rikollisryhmien lisäksi Suomessa esiintyy yhä enenevässä määrin myös verkostomaisesti ja internetissä toimivaa järjestäytyneitä rikollisuutta. KRP pitää erityisesti kansainvälisten sääntelyvelvoitteiden näkökulmasta tärkeänä muutoksena sitä, ettei ryhmien rakenteiden hierarkkisudelle anneta entisenkaltaista painoarvoa.

KRP katsoo, että lainsäädännössä tulisi toisaalta kiinnittää erityistä huomiota siihen, että rikosvastuu ulottuisi myös rikollisryhmän johtoon. KRP katsoo, että mietinnössä on hyvin tuotu esiin järjestäytyneiden rikollisryhmien hierarkkiset rakenteet, niiden pysyvyyden merkitys ja käskyvaltasuhteet, joista ei ole mahdollista seuraamuksitta poiketa. Järjestäytyneet rikollisryhmät ovat perinteisesti hyvin autoritäärisiä, ja niissä toimitaan ryhmän johdon tahdon mukaisesti. Vaikka tuomioistuimet ovat todenneet vakavan rikoksen tehdyn jengin jäsenten toimesta ja jengiläisen taustajengin olevan järjestäytynyt rikollisryhmä, ryhmien johdon vastuu kerhon nimissä tehdyistä rikoksista on jäänyt huomiotta. Tätä vastuuta tulisi KRP:n mukaan lisätä, koska ryhmän johto päättää esimerkiksi jäsenten rekrytoimisesta, näiden velvoitteista ja ryhmän hyväksi tehtävistä

rikoksista sekä ylenemismahdollisuuksista ryhmässä. KRP toteaa, että osa Suomessa toimivista järjestäytyneistä rikollisryhmistä toimii osana niiden kansainvälistä rikollisjärjestöä. Tällaisilla Suomessa toimivilla ryhmillä on muun muassa vakavien rikosten tekemiseen liittyviä velvoitteita ryhmien kansainvälisten kattojärjestöjen päätösten toteuttamiseksi. Näiden velvoitteiden kansallisia vastuuhenkilöitä ovat rikollisryhmien johtajat, jotka määräävät ryhmän toimijat ja toiminnan ja joiden rikosoikeudellista vastuuta tulee sen vuoksi korostaa. Mikäli rikosoikeudellinen vastuu kohdistuu vain yksittäiseen ryhmän jäseneseen ryhmän johdon sijasta, ei rikosvastuu toteudu täysimääräisesti.

Maahanmuuttovirasto on ilmoittanut, että mietinnössä ja työryhmän ehdotuksissa ei ole sen toimialan kannalta huomautettavaa.

Poliisihallitus (POHA) pitää lainsäädäntömuutosta hyvin tarpeellisena. POHA toteaa, että ehdotus säännösten yhtenäistämistä siten, että niissä olisi kysymys rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, on kannatettava ja tulee osaltaan selkeyttämään lainkohtien sovellettavuutta. POHA pitää tärkeänä, että järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä saadaan jäseneltyä selkeästi lainsäädännössä ja sen tulkinta samankaltaiseksi koko rikosprosessiketjussa. POHA viittaa valtioneuvoston 7.3.2013 antamaan periaatepäätökseen, jossa tavoitteeksi on asetettu rikostorjunnan tehostaminen eikä ainoastaan rikoslain käsitteistön selkiyttäminen. POHA katsoo, että osallistumisteon täyttymisen ei tulisi edellyttää toisen rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä – ilman tällaista muutosta nyt ehdotetulla säännöksellä ei ole rikoksia ennalta estävää vaikutusta. Lisäksi POHA yhtyy mietintöön sisältyvässä täydentävässä lausumassa esitettyihin huomioihin ja katsoo, että mietinnössä ja sen ehdotuksissa ei ole riittävästi otettu huomioon RL 17:1 a §:n sovellettavuuden alan lisäämistä. Kyseiseen pykälään viitatuista tuomiolauselmista on POHA:n mukaan todettavissa, että lainkohdan soveltaminen on ongelmallista niin esitutkinnassa kuin tuomioistuimessa. POHA yhtyy myös sisäministeriön lausunnossa esitettyihin näkemyksiin.

Rajavartiolaitoksen esikunta (RVL) pitää kannatettavana järjestäytyntä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistämistä.

Suojelupoliisi (Supo) pitää yleisesti ottaen tärkeänä, että järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa tehostetaan. Supo katsoo, että muistiossa esitetyt ehdotukset osaltaan edistävät järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa.

Tulli tarkastelee lausunnossaan mietinnön ehdotuksia oman valvontatehtävänsä näkökulmasta. Tulli toteaa, että tullilain (1466/1994) 3 § 1 momentin 5 kohdassa on säädetty tullin rikostorjunnallisen toimivallan määrittelevän tullirikoksen käsitteestä. Tulli arvioi, että tullirikoksiksi katsottavia rikoksia voivat työryhmän mietinnössä muutettavaksi ehdotetuista rikoslain säännöksistä olla lähinnä 44 luvun 7 §:ssä tarkoitettu törkeä dopingrikos, 46 luvun 8 §:n tarkoittama törkeä tulliselvitysrikos, 50 luvun 2 §:n tarkoittama törkeä huumausainerikos, saman luvun 4 a §:n tarkoittama törkeä huumausainerikoksen edistäminen sekä 50 a luvun 2 §:n tarkoittama törkeä alkoholirikos. Tullin mukaan rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä rangaistavaksi säädetty järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen ei tavallisesti voi olla tullirikos. Toisaalta tällaiseenkin rikokseen liittyvä yksittäinen rikostorjunnallinen toimenpide voi tulla tullin suoritettavaksi

esimerkiksi poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 2 §:n nojalla.

Suomen Asianajajaliitto (Asianajajaliitto) suhtautuu sinänsä myönteisesti rikollisryhmiä koskevan sääntelyn yhtenäistämiseen. Valittu systematiikka on myös omiaan selkiyttämään koventamisperusteen ja rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan rangaistussäännöksen välistä suhdetta.

Suomen Lakimiesliitto (Lakimiesliitto) pitää esitystä järjestäytyneitä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistämiseksi pääosin kannatettavana. Esitetyt muutokset selkeyttävät säännösten soveltamisalaa ja yhtenäistävät viranomaisten käsityksiä siitä, mitä järjestäytyneellä ryhmällä rikoslaissa tarkoitetaan.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry (SPJL) pitää työryhmän lainsäädäntömuutokselle esittämiä tavoitteita perusteltuina ja oikeansuuntaisina. Järjestäytyneitä rikollisuutta koskevaa lainsäädäntöä tulee kehittää vastaamaan paremmin niitä tarpeita, joita varten se on säädetty. Kyseinen lainsäädäntö on osoittautunut käytännössä ongelmalliseksi ja toimimattomaksi, mikä on tuotu SPJL:n mielestä hyvin esille työryhmän mietinnössä. SPJL kuitenkin katsoo, ettei työryhmä ole täysin onnistunut asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Vaikka lainsäädännön toimivuuden kannalta on ratkaisevaa, että eri viranomaisilla on yhtenäinen käsitys järjestäytyneen rikollisuuden määritelmästä, ei tämä ole lain vaikuttavuuden kannalta riittävää. Kuten mietinnössä tuodaan esille, järjestäytyneet rikollisuus on ilmiönä hyvin monitahoinen ja ongelmallinen. Tämä puolestaan heijastuu suoraan lainsäädäntöön ja sitä kautta koko prosessiin esitutkinnasta tuomioistuimen käsittelyyn. SPJL yhtyy kokonaisuudessaan mietintöön liitettyyn täydentävään lausumaan ja katsoo, että esitetyt toimenpiteet ei voida pitää riittävinä.

SPJL korostaa, että järjestäytyneitä rikollisuutta koskevan lainsäädännön sovellettavuutta olisi tässä yhteydessä ollut tarkoituksenmukaista tarkastella laajemmin. Tämä tarkastelu tulee ehdottomasti tehdä sääntelyn jatkovalmistelun yhteydessä. SPJL pitää oikeana kehityksenä sitä, että järjestäytyneitä rikollisuutta koskeva määrittely lähenee sisällöllisesti Palermon yleissopimusta. Suomen lainsäädäntö tulee kuitenkin muuttaa myös muilta osin vastaamaan paremmin Palermon sopimuksen ja EU:n puitepäättöksen sisältöä. SPJL ei näe mitään perustetta sille, että Suomen lainsäädäntö asettaisi asiassa tiukempia edellytyksiä kuin mihin kansainväliset sääntelyvelvoitteet velvoittavat jäsenvaltioita. SPJL katsoo lisäksi, että sääntelyn jatkovalmistelun yhteydessä tulee uudelleen arvioida ja selvittää, voidaanko rikollisjengien tunnusliivien käyttö kieltää lailla. Jengin liivi päällä esiintyminen on tietynlainen sanaton uhkaus tai painostuskeino, minkä vuoksi liivin käytön kriminalisointiin on SPJL:n näkemyksen mukaan perusteita.

Suomen tuomariliitto ry (Tuomariliitto) pitää työryhmämietintöä järjestäytyneitä rikollisuutta koskevan käsitteistön yhtenäistämisestä tarpeellisenä ja kannattaa sen hyväksymistä muuttamattomana. Tuomariliitto arvioi, että mietintö liittyy kriminaalipolitiikan kannalta arvioituna yleisempään tavoitteeseen ehkäistä avunantoa etäisempi osallistuminen organisoidun ja siten suuremman vaarapotentiaalisen omaavan rikollisryhmän toimintaan. Esitykseen liittyvät keskeiset ehdotukset ovat Tuomariliiton mukaan lähinnä

teknisluonteisia ja myös niiden kolmitasoinen toteutusmalli yleisen koventamisperusteen, RL 17:1a:n tunnusmerkistöosan ja eräiden rikosten törkeäksi kvalifioivien perusteiden kautta on sopusoinnussa rikoslaissa jo omaksutun systematiikan kanssa. Tuomariliitto viittaa eräisiin perustuslakivaliokunnan lausuntoihin ja toteaa, että rikosoikeudellisen sääntelyn täsmällisyysvaatimus korostuu, jos osallisuutta rikokseen säännellään rikosoikeudessa vakiintuneista osallisuusopillisista käsityksistä poikkeavasti. Ottaen kuitenkin huomioon, että esityksen tavoitteet rajoittuvat oikeusministeriön mandaatin mukaisesti järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevan rikoslain sääntelyn yhtenäistämiseen, siihen liittyvät keskeiset ehdotukset täyttävät Tuomariliiton mukaan kriminalisointiperiaatteista johtuvat vaatimukset ongelmitta. Tuomariliitto katsoo, että aksessorisuusvaatimuksesta luopuminen on jätettävä sellaisen työryhmän pohdittavaksi, jonka toimintakäytäntö kattaa RL 17:1a:ssä säädettyjen rangaistavuuden edellytysten arvioimisen.

Tuomariliiton mukaan menettely, joka nykyisen lain voimassaoloaikana jäisi kvalifiointi- tai koventamisperusteen ulkopuolelle, saattaisi muutetun lain voimaantulon jälkeen tulla arvioiduksi törkeän tekemuodon tai rangaistuksen koventamisperusteen täyttävänä toimintana, koska näihin säännöksiin ehdotetuissa muutoksissa on ekspansiivisia piirteitä. Rikosoikeuden ajallista soveltuvuutta koskeva säännös RL 3:2:ssä estää rikosvastuun toteuttamisen tekohetkellä rankaisemattomasta teosta samoin kuin ankaramman lain soveltamisen tekoon, joka oli tekohetkellä uutta lakia lievemmin rangaistava. Tuomariliiton mukaan on kuitenkin syytä tiedostaa, että ehdotettu sääntely edellyttää toteutuessaan tuomareilta tietyn ylimenokauden ajan valppautta huolehtia rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen kuuluvan taannehtivuuskiellon kunnioittamisesta.

Mietinnössä on käsitelty tulkittamista laillisuusperiaatteen edellyttämin tavoin; rangaistussäännöksen sanamuotoa tulee tulkita epäselvissä tapauksissa suppeasti ja syytetyn eduksi. Tuomariliiton mukaan tuomioistuimilla olisi täysi vapaus tulkita ehdotettavia säännöksiä myös teleologisesti eli dynaamisella otteella. Kyse on korkeimman oikeuden ennakkopäätöskäytännössäänkin vahvistetusta tulkintatavasta, joka on sallittua edellyttäen, että tulos on sopusoinnussa tunnusmerkistöstä ilmenevän, rangaistusuhalla tavoitellun suojan tarkoituksen kanssa ja tekijälle kohtuudella ennalta arvattavissa. Ottaen huomioon, että järjestäytyneitä rikollisuutta koskevaa käsitteistöä määrittävät osaltaan kansainväliset velvoitteet, tulisi mietinnössä ehdotettuja rikoslain säännöksiä tulkita Tuomariliiton mukaan kyseisten instrumenttien tarkoituksen mukaisesti siten kuin valtiosopimus-oikeutta koskevassa Wienin yleissopimuksen 31.1 artiklassa ja EU-tuomioistuimen oikeuskäytännössä (C-105/03, Maria Pupino, kohta 43) edellytetään.

Rikosoikeuden professori Kimmo Nuotio Helsingin yliopistosta pitää aiheellisena, että rikoslain järjestäytyneitä rikollisuutta koskevaa käsitteistöä yhtenäistetään. Nuotio mukaan nykyinen tilanne, joka johtuu monista seikoista, kuten historiallisista syistä ja perinteistä, luo oikeudellista epävarmuutta ja myös hankaloittaa säännösten soveltamista. Nuotio katsoo, että kansainvälisen oikeuden ja eurooppaoikeuden vaikutus kotimaiseen rikosoikeuteen on ollut fragmentaarista, koska monet pienet erot käsitteiden määritelmässä ovat tehokkaasti estäneet sen, että laintulkinnoin olisi voitu päästä yhtenäiseen käsitteistöön. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä on törmätty hankaluuteen sovittoa yhteen erilaisia kansallisia ja muita määritelmiä. Laillisuusperiaatteen kannalta on ollut ansiokasta, että kansallista tulkintatapaa on puolustettu, mutta tämä on osaltaan

vain korostanut kansallisen rikosoikeudellisen sääntelyn fragmentaarisuutta ja aiheuttanut hämmennystä viranomaisissa, kun hyvä soveltaminen on edellyttänyt syvällisiä tietoja kunkin lainkohdan taustasta ja sääntely-ympäristöstä.

Nuotio toteaa, että monet EU:n puitepäätökset, jotka ns. Pupino-doktriinin myötä saavat myös tulkintavaikutusta kotimaista rikoslakia sovellettaessa, tulevat jatkossakin saamaan merkitystä. Nuotio pitää hyvänä, ettei työryhmä ole pyrkinyt ennakoimaan kaikkia mahdollisia vaikutustilanteita, ja arvioi työryhmän lähteneen viisaasti liikkeelle siitä, että ei ole mielekäästä pyrkiä täydelliseen yhtenäisyyteen käytetyissä käsitteissä, vaan on edelleen mahdollista sallia tiettyä käsitteellistä eriytymistä. On viisas lähtökohta yhtenäistää rikollisryhmän käsitteen keskeisimmät määreet. On hyvin harkittu, että uudistuksella selvennetään tietty käsitteistön perusrakenne ja luodaan edellytykset systematiikan uudelleenkehittymiselle lainsoveltamisen ja myös oikeustieteen keinoin. Nuotion mukaan tästä näkökulmasta on eduksi se tilanne, että järjestäytynyttä rikollisuutta koskevia säännöksiä on sovellettu suhteellisen harvoin. Nyt on toivoa siitä, että soveltaminen tulee jatkossa vahvistamaan säännösten keskinäistä yhteyttä, mikä on ollut toistaiseksi puutteena erityisesti sen vuoksi, että koventamisperuste on irrotettu erilliseksi saarekkeeseen, johon kansainvälistymiskehityksellä ei ole saanut olla vaikutusta.

Nuotio toteaa, että kansainvälinen ja EU-oikeudellinen normisto operoi nykyään kohtalaisen yhdenmukaisella käsitteistöllä, johon myös kansallinen käsitteidenmäärittely on luontevaa perustaa. Silti myös kansalliset lähtökohdat on tarpeen ja mahdollista muistaa, kuten esityksessä on Nuotion mukaan osoitettu. Nuotio toteaa, että uudistuksen voi toivoa luovan edellytyksiä nykyistä johdonmukaisemmalle lainsoveltamiselle, mikä palvelee myös ennakoitavuutta ja oikeusturvaa sekä kohdentaa kaikkien osapuolten huomion oikeiden kysymysten käsittelyyn. Nuotio pitää esitystä ansiokkaana, koska se selkeyttää tilannetta. Kyse on Nuotion mukaan eräänlaisesta pienimuotoisesta kokonaisuudistuksesta, jossa palautetaan tietyn teeman yhteydessä kansallisen rikosoikeuden johdonmukaisuus, kun sekä kansainvälisperäinen että kansallisperäinen normisto Suomen rikosoikeudessa tuodaan lainsäätäjän keinoin saman kokonaisuuden osaksi.

3 Pykäläkohtaiset arviot

3.1 Rangaistuksen koventamisperuste (RL 6:5 §)

Esityksessä ehdotetaan järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelemistä uudessa rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa. Määritelmä olisi sisällöltään sama kuin nykyisessä rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa. Ehdotettavan 2 momentin mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan siten vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia (kiihottaminen kansanryhmää vastaan tai oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen). Kaikissa rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä viitattaisiin tähän määritelmään.

Rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan mukainen koventamisperuste muuttuisi lisäksi siten, että vaatimus rikoksen tekemisestä vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä korvattaisiin vaatimuksella rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Muutoksena olisi siten ensinnäkin, että rikosten vakavuuden edellytys jäisi pois tekstistä. Koska kohdassa kuitenkin tarkoitettaisiin uudessa 2 momentissa määriteltäväksi ehdotettua rikollisryhmää, jatkossa kohdassa tarkoitetuissa rikoksissa tulisi olla kyse vähintään neljän vuoden rangaistusmaksimin sisältävistä rikoksista tai rikoslain 11 luvun 10 §:ssä taikka 15 luvun 9 §:ssä määritellyistä rikoksista. Toisena muutoksena olisi luopuminen koventamisperusteen soveltamisen riippuvuudesta ryhmän järjestäytymistarkoituksesta. Tämän sijaan olisi jatkossa ratkaisevaa, että rikos voidaan katsoa tehdyksi osana kyseisen ryhmän toimintaa.

EAOA toteaa, että järjestäytynyt rikollisuus on monitahoinen ilmiö eikä järjestäytyneille rikollisryhmille ole olemassa yksiselitteistä määritelmää. Järjestäytyneen rikollisuuden käsite on yhteiskuntatieteiden kannalta empiirisesti epäluotettava ja kulloisestakin määrittelytavasta riippuva. Jos tavoitteena on osoittaa, että järjestäytyneitä rikollisuutta on runsaasti, kriteereille ja niiden soveltamiselle määritellään alhainen kynnys. Jos taas halutaan näyttää, ettei järjestäytyneitä rikollisuutta juuri ole, määritelmien ja niiden soveltamisen rima asetetaan korkealle. EAOA toteaa järjestäytyneen rikollisuuden määrittelyn vaikeudella olevan rikosoikeuden kannalta olennainen merkitys. Jos lähdetään siitä, että järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuuluminen vaikuttaa rangaistukseen, määritelmän tulisi olla sellainen, että sen eri elementit voidaan yksittäistapauksessa kiistattomasti osoittaa. EAOA:n mukaan mietinnössä esiin tuotu Ruotsin omaksuma ratkaisumalli osoittaa osaltaan sen, että järjestäytyneen rikollisuuden oikeudellinen määrittely on riskialtista ja tällä sektorilla on syytä edetä soveltaen asianmukaista varovaisuutta. Koska järjestäytynyt rikollisuus on usein kansainvälistä, yhdenmukaisen ratkaisumallin

puuttumisen voidaan olettaa aiheuttavan vaikeuksia myös käytännössä ilmenevissä yksittäistapauksissa. Koska Ruotsin rikosoikeusjärjestelmä ei käytä järjestäytyneen rikollisryhmän käsitettä, EAOA:n mukaan Ruotsin viranomaisten saattaa olla vaikeaa mieltää, millaista näyttöä ryhmään kuulumisesta Suomen viranomaiset heiltä odottavat, kun rikollisryhmän epäillään toimineen Suomessa ja Ruotsissa.

Länsi-Suomen syyttäjänvirasto katsoo, että järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmälle ehdotettu sanamuoto on nykyistä parempi. Syyttäjänvirasto kuitenkin esittää ehdotuksesta varauksellisia huomioita. Kysymyksiä aiheuttaa esimerkiksi se, mitä tarkoitetaan "yhteenliittymällä, joka toimii yhteistuumin" – yhteenliittymä ei voine toimia yhteistuumin vaan ainoastaan sen jäsenet. Toisaalta sana "yhteistuumin" ei saa sisältöään laista vaan on jo lähtökohtaisesti tulkinnanvarainen. Syyttäjänvirasto katsoo, että soveltamisala jää kapeaksi ja tulkinnanvaraiseksi, jos yksituumaisuus edellyttää sitä, että kaikki jäsenet ovat yksimielisiä siitä, mikä rikos tehdään, milloin ja miten. Syyttäjänvirasto katsoo, että määritelmän muodollisuutta tulisi kaventaa ja antaa tuomioistuimelle harkintavaltaa sen suhteen, milloin kyseessä on koventamisperustetta edellyttävä järjestäytynyt rikollisryhmä. Syyttäjänvirasto pitäisi parempana esimerkiksi ilmaisua: "...jonka toiminnassa tehdään rikoksia, (joista...)".

Länsi-Suomen syyttäjänvirasto kiinnittää huomiota myös siihen, että koventamisperuste ja rangaistuksen mittaamisen yleisperiaate ovat osin päällekkäiset: yleisperiaatekin antaa perusteen mitata järjestäytyneelle rikollisuudelle ankaramman rangaistuksen. Koventamisperuste taas antaa tavallaan lisä kiteerejä ja painottaa yleisperiaatteen tulkintaa. Syyttäjänvirasto toteaa, että koventamisperusteen soveltamisen edellytys on oikeuskäytännössä muotoutunut muodolliseksi sanamuodon tulkintakysymykseksi. Toisaalta jos tulkinnan jälkeen on sovellettu koventamisperustetta, niin sen vaikutusta mittaamiseen on usein ollut vaikea hahmottaa – viime kädessä on oltu rangaistuksen mittaamisen yleisperiaatteen piirissä. Syyttäjänviraston mukaan on myös huomattava, että mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä vähemmän sitä on mahdollista koventaa, vaikka soveltamisedellytys täytyisikin. Syyttäjänvirasto arvioi nykysääntelyssä todettujen ongelmien aiheuttaneen lain esitöissä tarkoitettua suppeamman soveltamisalan erityisesti koventamisperusteen osalta. Syyttäjänvirasto arvelee sanamuotojen selventämisen aiheuttavan jossain määrin soveltamisalankin laajenemista.

VKSV:n mukaan järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää koskevat yksityiskohtaiset perustelut avaavat määritelmää avoimesti ja tulevat olemaan jatkossa suurena tulkintapuna. Sama koskee sen perustelemista, mitä tarkoittaa, kun rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. VKSV:n mukaan ehdotukset säännöksen 2 kohdan koventamisperusteen uudeksi muotoiluksi ja 2 momenttiin lisättävästä järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmästä tarkoittavat käytännössä olennaista muutosta koventamisperusteen soveltamisalueeseen. VKSV toteaa, että nykyisen koventamisperusteen soveltaminen edellyttää, että rikokset, joiden tekemistä varten ryhmä on järjestäytynyt, ovat vakavia. Koventamisperusteen soveltamista ei kuitenkaan ole yleisesti rajoitettu vakaviin rikoksiin; se on sopinut vähäiseenkin rikokseen, jos rikos on välittömästi edistänyt liigan yhteistä toimintatavoitetta. Ehdotettu muotoilu saa aikaan sen, että koventamisperusteen soveltaminen rajoitetaan vähintään neljän vuoden vankeusrangaistuksella uhattuihin rikoksiin ja vain kahteen tätä alhaisemman rangaistusmaksimin rikokseen. Jatkossa esimerkiksi järjestäytyneen ryhmän jäsenten ryhmän nimissä tai lukuun tekemissä

tavallisissa pahoinpitelyrikoksissa ei voitaisi soveltaa järjestäytyntä rikollisuutta koskevaa koventamisperustetta. VKSV arvioi, ettei tästä muodostune ongelmaa, koska tekojen oikeudenmukainen rangaistusarvo on saatavissa kohdalleen rikoslain 6 luvun 4 §:n yleisperiaatteen avulla ja myös esimerkiksi rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuteen vetoamalla. Näiden säännösten avulla korkein oikeus on mitannut tuomiossaan KKO 2013:90 oikeasuhteiset rangaistukset rikollisen moottoripyöräkerhon jäsenten välisessä kostoammuskelussa, mihin nykyinen koventamisperuste ei soveltunut.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus toteaa, että järjestäytyneen rikollisuuden määritelmän ilmaisu ”tietyn ajan” voi tarkoittaa hyvin lyhyttäkin aikaa, vaikka laissa ei tarkoiteta satunnaisesti tai lyhytaikaisesti koossa pysyvää yhteenliittymää. Kärjäoikeus ehdottaa ilmaisun ”tietyn ajan” korvaamista ilmaisulla ”jonkin aikaa”. Lisäksi kärjäoikeus esittää työryhmän esityksestä poiketen rikollisryhmän määrittelyä sisällytettäväksi 17 luvun 1 a §:n rangaistussäännökseen tai omaksi pykäläkseen 17 luvun 1 b §:ksi. Kärjäoikeus pitää tärkeämpänä määritelmän sijoittamista itse rangaistussäännökseen kuin sen sijoittamista ensimmäiseen luontevaan järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaan yhteyteen. Kärjäoikeus katsoo, että sen käsitystä tukee mietinnössä lausuttu siitä, että rikosoikeudellisen useampikertaisen kvalifioinnin kiellosta johtuu, että esimerkiksi rikoksen tekemisen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ollessa jonkin rikoksen kvalifiointiperuste sama seikasto ei voi enää koventaa rangaistusta RL 6:5:n soveltamisen kautta. Rikoslain 6 luvun 5 §:n koventamisperusteen 1 momentin 2 kohdan sanamuodoksi kärjäoikeus ehdottaa seuraavaa: ”rikoksen tekeminen osana rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä (tai 1 b §:ssä) sanotun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa”. Järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä ja siten 2 momentti jäisi pois tästä pykälästä. Kärjäoikeus esittää vastaavasti järjestäytyntä rikollisuutta koskevan kvalifiointiperusteen sisältävien tunnusmerkistöjen sanamuotojen muuttamista vastaamaan järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelypaikkaa viittaamalla rikoslain 17 luvun 1 a §:ään (tai 1 b §:ään).

Korkein oikeus (KKO) toteaa koventamisperusteen olevan mietinnön kohteena olevista säännöksistä käytännössä useimmin harkittavaksi tuleva. KKO:n mukaan koventamisperustetta koskevan oikeuskäytännön perusteella säännöksen keskeisiä tulkintakysymyksiä ovat järjestäytymisen tarkoitus ja se, mitä tarkoittaa rikoksen tekeminen osana ryhmän toimintaa. KKO toteaa, että esimerkiksi sen ratkaisussa KKO 2013:90 arvioitavana oli erityisesti asiassa kyseessä olleen ryhmän järjestäytymisen rikollinen tarkoitus. KKO katsoi, ettei asiassa ollut edellytyksiä järjestäytyntä ryhmää koskevan koventamisperusteen soveltamiselle, koska rikollisesta tarkoituksesta ei ollut esitetty lainkohdan edellyttämää näyttöä. Käytännössä tästä tarkoituksesta ei KKO:n mukaan liene yleensä saatavilla juuri muuta näyttöä kuin aikaisemmissa tuomioissa syyksi luetut tai syytteen kohteena olevat rikokset. Ratkaisussa ryhmän jäsenten aiemmin tekemien rikosten tai käsiteltävässä jutussa syyksi luettujen rikosten perusteella asiassa ei saatu riittävää tukea sen tunnusmerkistötekijän täyttymiselle, että järjestäytymisen tarkoituksena olisi ollut vakavien rikosten tekeminen. KKO arvioi nyt esitettyjen muutosten vähentävän jossain määrin järjestäytymisen tarkoitukseen liittyviä oikeuskäytännön tulkintaongelmia. KKO kuitenkin katsoo, että säännöksissä voitaisiin vielä esitettyä enemmän painottaa ryhmän tosiasiallista toimintaa sen toiminnan tarkoituksen asemesta.

KKO toteaa käytännön todistelumahdollisuuksien edellyttävän, että arviointi voidaan tehdä ulkoisesti havaittavien tosiseikkojen nojalla. Nykyisessä säännöksessä on KKO:n mukaan tulkinnanvaraista se, kuinka nimenomaisesti järjestäytymisen tarkoituksena tulee olla rikosten tekeminen tai missä määrin on riittävää, että ryhmän toiminnassa tosiasiallisesti tehdään rikoksia. Jo rikollisryhmän käsite edellyttää tiettyä järjestäytymisasetta. Tältä osin on KKO:n mukaan mahdollista esittää selvitystä ulkoisesti havaittavista seikoista, jotka osoittavat toiminnan järjestäytymistä ja organisaatiota. Sen sijaan nimenomaista päätöksentekoa toiminnan tavoitteista voi olla mahdotonta selvittää minäkään ulkoisten tosiseikkojen nojalla. Nykyisen säännöksen kannalta KKO arvioi epävarmaksi myös sen, millaisen osuuden ryhmän toiminnasta tulisi olla rikollista, jotta tarkoitustunnusmerkki täytyisi. Esimerkiksi moottoripyöräjengeillä voi olla runsaasti myös muuta kuin rikollista toimintaa, ja tätä muuta toimintaa varten voi olla hankittuna muun muassa oma kerhohuoneisto. Jos toiminnan painopisteellä on säännöksen tulkinnassa olennainen merkitys, kysymys on KKO:n mukaan myös näyttömahdollisuuksista.

KKO toteaa, että tehdyn rikoksen liittymisen rikollisryhmän toimintaan on katsottu lähökohtaisesti lisäävän rikoksen rangaistusarvoa. Ryhmällä on yksittäistä tekijää paremmat edellytykset rikosten tekemiseen (rikosentekopotentiaali) ja myös tapahtuneiden rikosten selvittäminen usein vaikeutuu. Nämä rikoksen vaarallisuutta ja vahingollisuutta lisäävät seikat ovat sidoksissa siihen, kuinka kiinteä ja järjestäytynyt ryhmä on. Lisäksi rikollisryhmänä tunnetun yhteenliittymän pelottava maine on käytännössä monien rikosten tekemistä merkittävästi helpottava seikka. Tätä pelkoa voidaan käyttää hyväksi erityisesti kaikissa rikoksissa, jotka sisältävät väkivallalla uhkaamista. Tällaisen toiminnan vahingollisuus ja vaarallisuus ei ole juurikaan riippuvainen siitä, missä määrin ryhmällä mahdollisesti on muutakin toimintaa, eikä ryhmän jäsenten muu harrastustoiminta kuulu rikosoikeudellisen sääntelyn piiriin. KKO pitää näiden seikkojen vuoksi perusteltuna, että koventamisperusteen soveltamisedellytykset liittyisivät välittömästi järjestäytymisen merkitykseen arvioitavana olevan rikoksen tekemisessä.

KKO pitää perusteltuna uudistuksena sitä, että järjestäytymiseen liittyvää tarkoitustunnusmerkkiä ei enää olisi koventamisperusteessa. Lainkohdan 2 momenttiin ehdotettu tarkoitustunnusmerkki (toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia) säilyisi kuitenkin osapuilleen nykyisen sisältöisenä, joten KKO:n mukaan nykyiset tarkoituksen täyttymistä koskevat tulkintaongelmat näyttäisivät säilyvän ainakin osittain. KKO pitää järjestäytymisen tarkoitusta rikoksen rangaistusarvoon yleisesti liitettynä varsin ongelmallisena edellytyksenä, joten voisi olla perusteltua lieventää myös toiminnan aikana sovellettavaa tarkoitustunnusmerkkiä. Soveltamisedellytykseksi voitaisiin KKO:n mukaan asettaa se, että ryhmän toiminnassa tehdään sille luonteenomaisesti rikoksia ja tälle tiettyjä laadullisia ja määrällisiä lisäedellytyksiä. KKO:n mukaan lainsäädännöksessä on kuitenkin huomattavan vaikeaa tarkemmin kuvata vaadittavan tarkoituksen sisältöä ja sen selvittäminen on erittäin haasteellista.

Järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitettaisiin edelleen vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää. KKO katsoo, että kahteen viimeksi mainittuun tunnusmerkkiin sisältyy laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallista epätäsmällisyyttä, mutta tulkinta-apua saadaan jossain määrin esitöistä ja ylikansallisista lähteistä. KKO arvioi, että toiminnan kohteena oleviin

rikoksiin esitetään soveltamisalaa koskevaa tiukennusta siltä osin, että koventamisperusteen yleismääritelmä edellyttäisi toiminnan tarkoituksena olevan tehdä rikoksia, joista on säädetty vähintään neljän vuoden vankeus taikka rikoslain 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Kun nykyisessä koventamisperusteessa vakavien rikosten tekeminen on asetettu järjestäytymisen tavoitteeksi, tosiasiasiassa tehdyn rikoksen on katsottu voivan olla lievempi kuin mainitun rangaistusasteikon mukainen.

KKO arvioi, että sellaisia tunnusmerkkejä ja todistusteemoja, jotka huonosti soveltuvat rikosoikeudenkäynnin kohteeksi, sisältyisi edelleen niihin vaatimuksiin, joita asetetaan tietyn rikoksen tekemiselle osana rikollisryhmän toimintaa. Edellä järjestäytymisen tarkoitustunnusmerkin yhteydessä kuvatut ongelmatilanteet saattavat KKO:n mukaan suurelta osin säilyä tässä arvioinnissa. Vaarana on siten, että ongelmat ainoastaan siirtyvät harkittavana olevien kriteerien ketjussa nykyistä myöhempään vaiheeseen.

KKO toteaa, että ehdotetussa koventamisperusteessa ei itse säännöksessä tarkemmin kuvattaisi niitä vaatimuksia, joita rikoksen tekemiselle osana ryhmän toimintaa asetettaisiin. Tältä osin noudatettavalla tulkinnalla on vastaava merkitys myös yksittäisten rikostunnusmerkkien kvalifiointiperusteissa, joissa edellytetään rikoksen tekemistä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Se, mitä koventamisperuste edellyttää kohderikoksen tekemiseltä osana ryhmän toimintaa, ilmeni jatkossakin vain lain perusteluista. KKO katsoo mietinnön perusteluista ilmi käyvien lisäedellytysten rajoittavan koventamisperusteen ja kvalifiointiperusteiden soveltamista merkittävästi. Tämä ei KKO:n mukaan sinänsä ole laillisuusperiaatteen vastaista, kun vain esitöistä ilmenevät olennaiset soveltamisedellytykset rajoittavat ankarampaa rangaistuksen mittaamista taikka törkeän tekemuodon soveltumista. KKO ei kuitenkaan pidä säännöksen sanamuotoa informatiivisena eikä toivottavana lain tosiasiallisen sisällön määrittämistä näin merkittävilta osin perusteluilla.

Mietinnössä asetetaan edellytyksiksi, että rikos on tehty ryhmän hyväksymällä tavalla, rikos on tehty ryhmän puolesta, hyväksi tai nimissä ja rikos on ryhmän toimintakokonaisuuden mukainen. Perusteluissa lausutaan, että rikoksen tulee palvella välittömästi ryhmän toimintakokonaisuutta. KKO katsoo tämän edellytyksen asettavan käytännön oikeuselämän kannalta katsottuna huomattavan korkeita vaatimuksia koventamisperusteen (ja kvalifiointiperusteiden) soveltamiselle. Perusteluissa lausutaan esimerkkinä, että toimintakokonaisuuden koskiessa huumausainerikollisuutta, yksittäinen asuntomurto ei kuulu tämän toimintakokonaisuuden piiriin. Mietinnössä todetaan sinänsä ryhmän voivan muuttaa ja laajentaa toimintakokonaisuuttaan, minkä mahdollisuuden huomioon ottamista voidaan KKO:n mukaan pitää välttämättömänä. KKO toteaa, että rikollisen toiminnan tavoitteena lienee yleensä hyödyn hankkiminen ilman tarkkoja etukäteisiä määrityksiä tekotavoista. Järjestäytymisen merkitys konkretisoituu niiden etujen perusteella, joita rikollisryhmänä toimiminen rikosten tekemisessä tuottaa. Ryhmän tavoitteisiin sen sijaan tuskin kuuluu sen yksityiskohtainen määrittäminen, millä kaikilla tekotavoilla hyötyä tullaan hankkimaan.

KKO pitää käytännön kannalta keskeisenä kysymyksenä sitä, miten näytön esittäminen tällaisesta toiminnan kohdetta koskevasta päätöksenteosta on mahdollista. Järjestäytymisen perusluonteeseen kuuluu, että pelko rajoittaa tehokkaasti kaikkea toiminnan sisällöstä todistamista. Vaatimustaso vaikuttaa KKO:n mukaan haasteellisen korkealta, kun

perusteluissa todetaan, että myös kostorikos voi olla tehty osana ryhmän toimintaa, jos ryhmän toimintatarkoitukseen sisältyy määritelmän edellytykset täyttävien kostorikosten tekeminen ja rikos palvelee välittömästi ryhmän toimintakokonaisuutta. KKO katsoo, ettei perusteluissa tulisi esittää näin voimakkaasti säännöksen soveltamisalaa rajoittavia tulkintasuosituksia, kun tällaiset rajoitukset tai niiden perusteet eivät ilmene itse lainsäädännöksestä. KKO:n mukaan yleisenä periaatteena voidaan pitää sitä, että aineellisen rikosoikeuden säännösten säätämässä tulisi ottaa huomioon myös prosessuaaliset näyttömahdollisuuksia koskevat realiteetit.

Rovaniemen hovioikeus kannattaa työryhmän esitystä siitä, että järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä siirretään sisällöltään muuttumattomana sille luontevampaan paikkaan, eli uudeksi rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentiksi, ja että kaikissa rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa säännöksissä viitataan tähän määritelmään. Hovioikeus katsoo tämän mietinnössä esitetyistä sääntelymalleista perustelluimmaksi siksi, että rikoslain ensimmäinen järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva yhteys löytyy tästä säännöksestä. Hovioikeus kannattaa myös ehdotusta koventamisperusteen 2 kohdan muuttamisesta. Koska rikollisryhmän toimintaan on mahdollista osallistua muutenkin kuin sen jäsenenä, on perusteltua, että sanamuoto muutetaan rikoksen tekemiseksi osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa; tämä vastaa paremmin myös eurooppalaisissa ja kansainvälisissä instrumenteissa käytettyjä ilmaisuja. Hovioikeus arvioi muutoksen tosiasiassa laajentavan jossain määrin rangaistavuuden alaa, mutta sitä voitaneen pitää perusteltuna ottaen huomioon säännösten yhtenäistämistavoite. Koska ehdotetussa 2 momentissa on rangaistusasteikolla ja säännösviittauksilla määritelty ne rikokset, joita myös koventamisperuste koskee, ei itse koventamisperustesäännökseen ole hovioikeuden mukaan syytä jättää tarkemmin määrittelemätöntä ”vakavan” rikoksen kriteeriä.

POHA:n mukaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdan koventamisperuste edellyttää esitutkinnassa vaativia toimenpiteitä, joihin suhteutettuna koventamisella saatu lisätuomio on melko pieni suhteessa perusmuotoiseen tuomioon. POHA viittaa lausunnossaan eräisiin korkeimman oikeuden ratkaisuihin ja toteaa konkreettisen näytön saamisen nykysäännöksillä olevan hankalaa. Korkein oikeus on esimerkiksi katsonut, etteivät kostotyyppiset rikokset olleet eräässä tapauksessa luonteeltaan sellaisia, että koventamisperuste olisi tullut sovellettavaksi. POHA katsoo, että tähän olisi saatava muutos, koska ryhmän säännöistä poikkeaminen ja esitutkinnassa ryhmän kannalta haitallisten tietojen kertominen johtaa nimenomaan kostotyyppisiin rikoksiin – ne ovat tyypillisesti sellaisia rikoksia, joihin koventamisperustetta tulisi voida soveltaa.

POHA toteaa, että yleensä on hankalaa sen näyttäminen, että ryhmän tulisi olla vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneet, koska tällaista ei kirjoiteta ryhmän perustamisasiakirjoihin. Vakavien rikosten tekemisessä sitä pyritään peittelemään ja salaamaan, mihin kuuluu olennaisena osana toiminnan naaioiminen johonkin lailliseen tai lailliselta näyttävään toimintaan. Erityisen ongelmalliseksi rikollisryhmän määritelmän tekee se, että suurimmat jatkuvasti ja useassa maassa toimivat rikollisjärjestöt eivät välttämättä ole järjestäytyneet pelkästään rikollista toimintaa varten vaan toimintaan nivoutuu sinällään laillistakin toimintaa.

POHA toteaa, että pääsääntöisesti järjestäytyneen rikollisuuden tarkoituksena on tehdä rahaa jäsenistölleen ja rikolliselle organisaatiolle. Järjestäytyneessä rikollisuudessa tekijöillä on potentiaalia rikoksen jälkien hävittämiseen, ja jo tekoa suunniteltaessa mietitään, kuinka rikoksella saatua omaisuutta jaetaan organisaation jäsenten hyväksi. Kun omaisuus menee pieniin osiin, sen takaisin saaminen esitutkinnan keinoin vaikeutuu ja kaikkien osallisten rikosvastuuseen saattaminen hankaloituu. Perinteisesti vakavat aktivistirikokset ovat hyvin organisoituja ja kaukaa johdettuja, jolloin varsinaiset rikoksen suorittajat eivät tosiasiallisesti tiedä, ketkä teon ovat suunnitelleet. Törkeän huumausainerikoksen edistämisen osalta puhutaan huumausainerikosten rahoittamisesta. Tällaisen toteennäyttäminen on erittäin vaikeaa. POHA:n mukaan mietinnössä on keskitytty tietyiltä osin tunnuksellisiin järjestäytyneisiin rikollisryhmiin. Nämä ovat haasteellisia, mutta oman erityisen haasteen poliisille asettavat kulttuurista johtuvien taustojen tuntemattomuuden takia erilaiset ulkomaalaiset ryhmät, jotka toimivat Suomessa joko ulkomailta tai täältä sisäisesti ohjattuna. Tutkinta on haasteellisinta kansainvälisten liigojen osalta, joissa toimitaan pääosin omaisuusrikoksia tehden. Yksittäiset teot eivät välttämättä täytä neljän vuoden rangaistusvaatimusta. Omaisuuden arvo on suomalaisittain vähäinen, mutta tekijän näkökulmasta kyse voi olla merkittävästä laittomasta hyödystä.

RVL pitää perusteltuna ehdotusta järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän siirtämisestä rangaistuksen koventamisperusteita koskevaan säännökseen ja sitä, että muualla rikoslaissa viitattaisiin tähän.

Asianajajaliitto katsoo, että ehdotettujen muutosten vaikutusta liigaperusteisen koventamisperusteen soveltamiskäytäntöön on erittäin vaikea arvioida. Asianajajaliiton mukaan esitys on kuitenkin omiaan johtamaan rangaistavuuden alan laajentumiseen ja oikeuskäytännön ankaroitumiseen, kun ehdotettua koventamisperustetta sovellettaessa rikollisryhmän käsitteeseen ei enää kuuluisi se, että sen tulee alun perin olla järjestäytyneet juuri säännöksessä mainittujen rikosten tekemistä varten, eikä varsinaista jäsenyyttä ryhmässä enää edellytettäisi. Asianajajaliitto pitää tähän nähden jossain määrin ristiriitaisena esityksessä olevaa toteamusta, ettei tavoitteena ole ankaroitaa säännöksiä. Asianajajaliiton mukaan kynnystä koventamisperusteen soveltamiselle alentaisi se, että koventamisperusteen 2 kohdassa ei enää puhuttaisi järjestäytymisen tarkoituksesta. Asianajajaliitto tuo esiin, että juuri rikollisryhmän yhteenliittymisen tarkoitus on ollut merkityksellinen seikka esimerkiksi korkeimman oikeuden kahdessa koventamisperustetta koskevassa ennakkopäätöksessä KKO 2011:41 ja KKO 2013:90, joissa katsottiin, ettei koventamisperusteen soveltamiselle ollut edellytyksiä. Asianajajaliiton mukaan tulee erityisesti varmistaa, että soveltamisalaltaan käytännössä laajennettavaksi ehdotettava säännöstä tulkitaan jatkossakin laillisuusperiaatteen edellyttämin tavoin ja soveltamisen keskiössä on käsiteltävään rikosasiaan liittyvät konkreettiset olosuhteet, eikä se, kuinka poliittisesti tai yhteiskunnallisesti epätoivottavana ryhmän toimintaa yleisesti pidetään.

Lakimiesliitto pitää perusteltuna ehdotettua koventamisperusteen muuttamista. Lakimiesliiton mukaan soveltamisperusteen ei tule olla riippuvainen ryhmän alkuperäisestä perustamistarkoituksesta.

Tuomariliitto katsoo, että ehdotuksessa rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 kohdaksi on ekspansiivisia piirteitä, vaikka esityksessä ei ole tavoiteltu koventamisperusteen soveltamisalan laajentamista. Siten menettely, joka nykyisen lain voimassaoloaikana jäisi koventamisperusteen ulkopuolelle, saattaisi muutetun lain voimaantulon jälkeen tulla arvioiduksi rangaistuksen koventamisperusteen täyttävänä toimintana. Vaikka rikoslain 3 luvun 2 §:ssä on rikosoikeuden ajallista soveltuvuutta koskeva säännös, Tuomariliitto korostaa, että ehdotetun sääntelyn toteutuessa tuomareilta edellytetään tietyn ylimenokauden ajan valppautta huolehtia rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen kuuluvan taannehtivuuskiellon kunnioittamisesta.

Professori Kimmo Nuotio pitää viisaana lähtökohtana yhtenäistää rikollisryhmän käsitteen keskeisimmät määreet. Nuotio pitää erinomaisena perusratkaisuna määritelmän ottamista rangaistuksen koventamisperusteen yhteyteen – rangaistuksen määrääminen on kaikelle rikosoikeudelle yhteistä normistoa. Nuotio katsoo, että määritelmäsäännöksen siirtäminen rikoslain 6 lukuun nostaa esiin sen kysymyksen, mikä on koventamisperusteen suhde niihin törkeää tekemuotoa koskeviin säännöksiin, joissa vastaava näkökohta jo ankaroittaa moitearvostelua ja sovellettavaa rangaistusasteikkoa tunnusmerkistön valinnan yhteydessä. Nuotion mukaan on perusteltua lähteä siitä, että sama peruste voi ankaroittaa rikoksen moitearvostelua vain kertaalleen. Jos tietty näkökohta on tullut otetuksi huomioon jo rikostunnusmerkistön valinnassa, normaalitapauksessa samalla perusteella ei enää tulisi rangaistusta määräämisen yhteydessä koventaa. Lainsoveltaja ratkaisee ensin kysymyksen sovellettavasta rikostunnusmerkistöstä ennen kuin siirtyy rangaistuksen määräämiseen. Hallituksen esityksessä olisi Nuotion mielestä tarpeen mainita tästä seikasta, vaikka sen luulisi olevan kohtalaisen itsestään selvä.

Nuotio arvioi asian merkityksen kasvaneen sen vuoksi, että lainsäätäjä on ottanut asian nimenomaisesti esille niin monen rikostunnusmerkistön yhteydessä, kun erityisestä kvalifioinnista on säädetty, mikä vastaavasti vähentää tarvetta koventamisperusteen soveltamiseen. Koska esimerkiksi huumausainerikoksissa erityinen tarkoitus rajaa kvalifiointiperusteen soveltamista, tämä saattaa jättää vastaavasti tilaa yleisen koventamisperusteen soveltamiselle, jos siihen on tilaa. Tästä logiikasta olisi joka tapauksessa Nuotion mielestä hyvä sanoa jotakin nimenomaisesti, koska voidaan ajatella niinkin, että kun lainsäätäjä on halunnut jonkin rikostunnusmerkistön määrittelyissä rajata järjestäytymisen vaatimusta erityisellä tavalla, tätä ei ehkä sittenkään tulisi kiertää soveltamalla tähän nähden laajempaa koventamisperustetta. Asialla on merkitystä senkin vuoksi, että työryhmän selvitysten mukaan tällä erää nimenomaan rikoslain 6 luvun koventamisperustetta on yritetty soveltaa, kun taas ilmeisesti tunnusmerkistöpuolen kriteeristöä on sovellettu harvemmin. Nuotion mukaan uudistuksen myötä olisi luontevaa, että pääpaino siirtyisi nykyistä enemmän tunnusmerkistöpuolelle.

Rikos- ja prosessioikeuden professori Pekka Viljanen Turun yliopistosta toteaa, että mietinnön käsitteistön yhtenäistämistavoite on kannatettava ajatus. Viljanen kuitenkin katsoo, että alan lainsäädännössä on myös muuta korjaamistarvetta ja tavoitteena olisi tullut olla laajempi uudistus. Viljasen näkemyksen mukaan työryhmän muutosehdotukset ovat jääneet asiasisällön osalta aivan liian vähäisiksi. Viljanen toteaa, että työryhmän työn lähtökohdaksi olisi tullut ottaa olemassa olevat tosiasiat. Olisi tullut pyrkiä

sellaisiin lain täsmennyksiin, joilla olisi voitu vähentää jokaisessa yksittäisessä kyseisenlaisia moottoripyöräkerhoja tms. koskevassa oikeudenkäynnissä toistuvaa, syyttäjien ja tuomioistuinten resursseja tuhlaavaa väittelyä ja todistelua siitä, onko kyse järjestäytyneestä rikollisryhmästä vai ei. Laissa olevan määritelmän tulisi olla sellainen, että sen tunnusmerkit ovat mahdollisimman helposti todettavissa ja todennettavissa.

Viljanen katsoo, että nykyisessä RL 6:5:ssä olevan ns. liigaperusteen epäonnistuneisuutta kuvaavat korkeimman oikeuden prejudikaatit KKO 2013:90 ja KKO 2011:41, joissa korkein oikeus katsoi, ettei asiassa ollut esitetty riittävää näyttöä siitä, että kyseessä ollut moottoripyöräkerho olisi RL 6:5:n 2 kohdan tarkoittamalla tavalla järjestäytynyt vakavien rikosten tekemistä varten. Viljasen mukaan tapauksessa KKO 2013:90 tuli hyvin esille se, että rikokset oli tehty moottoripyöräkerhon ”kovan” maineen ylläpitämiseksi. Viljasen mukaan on uskottavaa, että kyseistä moottoripyöräkerhoa ei ole perustettu murhien tai murhayritysten tekemiseksi – ylipäänsäkin on pääsääntöisesti vaikeaa näyttää toteen, että yhteenliittymä on perustettu tietynlaisten rikosten tekemistä varten. Sen sijaan on helpompaa osoittaa, että järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa toistuvasti tehdään tietynlaisia vakavia rikoksia ja että tietynlaisia rikoksia, ääritapauksessa murhia, tehdään ryhmän toimintamahdollisuuksien ylläpitämiseksi. Koventamisperustetta ja järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää koskevien säännösten tulisi Viljasen mukaan olla muotoiltu niin, että niitä voitaisiin soveltaa myös ratkaisussa KKO 2013:90 käsillä olleiden tyyppisissä tapauksissa. Ratkaisun lopputulos ilmentää oikeusjärjestyksen tietynlaista aseettomuutta häikäilemättömien rikollisryhmien toimintaan puuttumisessa.

Viljanen toteaa, että kyseisen koventamisperusteen soveltamisen vaikutus tuomittavaan rangaistukseen ei välttämättä ole suuri. Tätä ilmentää myös se, että korkein oikeus katsoi molemmissa edellä mainituissa ratkaisuisaan, ettei rangaistusten lieventämiseen ollut aihetta, vaikka se alemmista oikeuksista poiketen ei katsonutkaan RL 6:5:n 2 kohdan koventamisperusteen soveltamedellytysten täytyneen. Kun näin on, vastaajan oikeusturva ei Viljasen mukaan edellytä koventamisperusteen muotoilemista kovin suppea-alaiseksi eikä erityistä pidättyvyyttä sen soveltamisessa. Viljanen korostaakin kyseisen koventamisperusteen symboliarvoa: sen soveltaminen osoittaa oikeuslaitoksen tunnistavan todellisen tilanteen ja suhtautuvan siihen voimakkaan paheksuvasti. Viljanen toteaa mietinnön perusteluissakin tuodun esille syitä, joiden vuoksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvät rikokset ansaitsevat tavallista ankaramman kohtelun.

Viljanen toteaa mietinnön perusteluissa (s. 64) todetun, että ”rikollisryhmä muodostetaan pitkällä tai epämääräisellä aikavälillä tehtäviä useampia rikoksia varten”. Sivulla 65 puolestaan on todettu, että ”rikollisryhmän käsitteeseen ei kuulu se, että sen tulee alun perin olla järjestäytynyt juuri säännöksessä mainittujen rikosten tekemistä varten”. Viljanen arvioi, että tarkkaan ottaen näissä perustelukohdissa ei puhuta samasta asiasta, sillä ryhmän muodostaminen ja sen järjestäytyminen ovat eri asioita. Jälkimmäinen perustelulausuma on sopusoinnussa ehdotetun määritelmän sanamuodon kanssa: ryhmän ei ole tarvinnut alun perin *järjestäytyä* kyseisenlaisten rikosten tekemistä varten. Perusteluissa sivulla 65 on kuitenkin todettu lisäksi, että ”sillä, onko tällainen jäsentyminen tapahtunut välittömästi ryhmän muodostuessa *vai onko ryhmä ehkä alun perin muodostunut muita tarkoituksia varten, ei ole säännöksen soveltamisen kannalta merkitystä*”.

Viljasen mukaan tässä näyttää sivuutetun se, että ryhmän järjestäytyminen ja muodostaminen ovat eri asioita ja lisäksi tästä perustelusta kursivoitu kohta on ristiriidassa siteeratun, perustelujen sivulla 64 olevan lausuman kanssa. Määritelmälle ehdotettu sanamuoto ei edellytä, että yhteenliittymä on muodostettu rikosten tekemistä varten. Sanamuodon mukaan ryhmän järjestäytymisenkään ei ole tarvinnut tapahtua rikosten tekemiseksi. Sen sijaan ryhmän, joka on järjestäytynyt, *tulee toimia tehdäkseen* tietyn vakavuusasteen rikoksia.

Ehdotetussa koventamisperusteessa ei enää mainittaisi järjestäytymisen tarkoitusta, mutta Viljasen mukaan voidaan kysyä, säilyykö tarkoitusedellytys kuitenkin pykälän 2 momenttiin ehdotetun järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän kautta. Viljanen katsoo ilmaisun ”toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia” tarkoittavan, että toiminnan tarkoituksena on tehdä rikoksia. Viljanen toteaa, että rikosten tekemisen ei tarvitse olla ryhmän toiminnan ainoa tarkoitus ja järjestäytyminenkin on voinut tapahtua muussa tarkoituksessa. Voi olla vaikeaa osoittaa, että ryhmän tarkoituksena on tehdä tietyn vakavuusasteen rikoksia. Viljasen mielestä olisikin syytä ottaa mallia mietinnössä selostetusta Norjan lainsäädännöstä. Järjestäytyneeksi rikollisryhmäksi olisi syytä määritellä paitsi sellainen ryhmä, jonka tarkoituksena on tehdä tietyn vakavuusasteen rikoksia, myös sellainen ryhmä, jonka toiminnasta vähäistä suurempi osa muodostuu kyseisenlaisten rikosten tekemisestä. Vaikkei siis voitaisi osoittaa, että ryhmän nimenomaisena tarkoituksena on tehdä tietynlaisia rikoksia, kyseessä olisi järjestäytynyt rikollisryhmä kuitenkin sillä perusteella, että se tosiasiaassa tekee kyseisenlaisia rikoksia. Viljanen arvioi, että ilmaisu ”toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia” ei myöskään välttämättä edellytä, että rikoksia on todellisuudessa jo tehty. Tällä on merkitystä, jos Viljasen ehdotuksen mukaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevasta RL 17:1 a §:n säännöksestä poistetaan vaatimus siitä, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään.

Viljanen arvioi, että koventamisperusteelle ehdotettu muotoilu ”rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa” ei ole ongelmaton, mitä osoittavat mietinnössäkin selostetut, törkeää tietomurtoa koskevan RL 38:8 a:n valmistelutyöt. Mietinnössä on niiden perusteella katsottu, että tietomurtojen täytyy kuulua ryhmän tyypilliseen toimintaan, jotta järjestäytynyttä rikollisryhmää koskeva törkeän tietomurron kvalifointiperuste voisi tulla sovellettavaksi. Kyseinen kvalifointiperuste on RL 38:8 a.1:ssa muotoiltu seuraavasti: ”Jos tietomurto tehdään 1) osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa”, siis mietinnössä RL 6:5.1:n 2 kohdan kvalifointiperusteelle ehdotettua muotoilua vastaavalla tavalla. Useiden muiden mietinnössä tarkasteltujen rikosten törkeiden tekemuotojen kvalifointiperusteissa on käytetty samaa muotoilua, mutta niiden esitöissä ei ole sanotunlaista rajausta. Ei ole hyväksyttävää, että samalla tavalla muotoiltua lauseketta olisi tulkittava eri tavalla säännöksestä riippuen. Ongelmana on Viljasen mielestä se, ettei käytetty kielellinen muotoilu yksiselitteisesti edellytä mutta ei myöskään sulje pois RL 38:8 a:n valmistelutöissä tarkoitettua tulkintaa.

Mietinnön perustelujen mukaan kriteerin rikoksen tekemisestä ”osana ryhmän toimintaa” tulisi täyttää seuraavat edellytykset: rikos on tehty ryhmän hyväksymällä tavalla, rikos on tehty ryhmän puolesta, hyväksi tai nimissä ja rikos on ryhmän toimintakokonaisuuden mukainen. Viljanen arvioi, että ensimmäiseen kriteeriin liittyy käytännössä

merkittäviä näyttöongelmia; ryhmän edustajat säännönmukaisesti kiistävät hyväksymisen, joten se joudutaan päättelemään tapauksen olosuhteista. Näyttökynnystä ei Viljasen mukaan pidä asettaa kovin korkealle. Mietinnön perustelujen mukaan ensimmäisen kriteerin ulkopuolelle jää rikos, joka vasta jälkikäteen hyväksytään ryhmässä. Tästä Viljanen on eri mieltä: jos kriteerit 2 ja 3 täyttyvät, jälkikäteenkin hyväksymisen tulee riittää. Mietinnön perusteluissa on esitetty, että tietyin edellytyksin myös muun kuin ryhmän jäsenen tekemä rikos voi olla tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Tätä ajatusta Viljanen pitää oikeana. Perustelujen mukaan ryhmän jäsenen tekemä rikos ei toisaalta aina olisi tehty osana ryhmän toimintaa, esimerkiksi silloin kun ryhmän jäsen ei ymmärrä omaa rikostaan osana tällaista toimintaa. Tätä ajatusta Viljanen ei pidä oikeana tarpeettomien näyttöongelmien vuoksi: kohdassa ei tulisi antaa merkitystä tekijän subjektiivisille käsityksille, vaan kriteerien täyttymistä tulisi arvioida objektiivisesti.

Viljasen mukaan edellä mainittu kolmas kriteeri on epämääräinen. Perustelujen mukaan rikoksen tulee vastata ja palvella välittömästi rikollisryhmän rikollista toimintakokonaisuutta. Jos rikollisryhmän toimintakokonaisuus koskee huumausainerikoksia, kriteerin piiriin tulevat perustelujen mukaan riittävän vakavat huumausainerikokset. Toisaalta perusteluissa on todettu, että jos ryhmän toimintatarkoitukseen kuuluu myös määritelmän edellytykset muuten toteuttavien kostorikosten tekeminen esimerkiksi entisiä jäseniä vastaan, rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa – edellyttäen että rikos palvelee välittömästi ryhmän toimintakokonaisuutta. Tämä viimeisenä mainittu edellytys on Viljasen mukaan tulkinnanvarainen. Viljanen kysyy, mitä se vaatii lisää verrattuna välittömästi edellä sanottuun. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2013:90 tarkoitettuna kaltaisen rikoksen pitäisi voida katsoa tulleen tehdyksi osana ryhmän toimintaa. Pitäisi voida katsoa, että ryhmän toimintakokonaisuutta palvelee välittömästi myös rikos, jolla ylläpidetään ryhmän ”kovaa” mainetta. Jos ryhmän toimintaperiaatteena esimerkiksi on, että ryhmän jäsenen tulee ryhmän maineen ylläpitämiseksi reagoida kaikkien kohtaamaansa vastarintaan väkivallalla, rikos on tehty osana ryhmän toimintaa. Jos ryhmän jäsenelle esimerkiksi kieltäydytään hänen päihtymystilansa vuoksi myymästä alkoholia, kieltäytyminen kostetaan välittömästi väkivallalla. Tällaisenkin rikoksen pitäisi Viljasen mukaan voida katsoa tulleen tehdyksi ”osana ryhmän toimintaa”.

3.2 Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen (RL 17:1 a §)

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva rikoslain 17 luvun 1 a § ehdotetaan säilytettäväksi rakenteeltaan nykyisenkaltaisena lukuun ottamatta sitä, että pykälän viimeisenä momenttina oleva järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä ehdotetaan siirrettäväksi rikoslain 6 luvun 5 §:ään sen uudeksi toiseksi momentiksi ja että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentissa viitattaisiin tuossa lainkohdassa olevaan määritelmään. Rikoslain 17 luvun 1 a §:n sisältämiin tekotapatunnusmerkkeihin ehdotetaan tehtäväksi lisäyksiä kohtiin 4, 6 ja 7. Lisäyksillä ei kuitenkaan muutettaisi säännösten sisältöä vaan niillä täsmennettäisiin ja yhtenäistettäisiin mainittujen kohtien kirjoin-

tusasua suhteessa muihin kohtiin. Lisäksi säännöksen kohdissa 1 ja 3 ehdotetaan vaihdettavaksi erät ilmaiset.

SM kiinnittää lausunnossaan huomiota mietintöön sisältyvään poliisihallinnon edustajien täydentävään lausumaan, jonka mukaan mietinnössä ja siihen liittyvissä ehdotuksissa ei ole riittävästi otettu huomioon sitä, että ehdotettujen muutosten kautta tulisi myös lisätä rikoslain 17 luvun 1 a §:n sovellettavuutta. SM katsoo, että jatkovalmistelussa tulee tarkasti analysoida, miksi kyseisen säännöksen kohdalla kyse on ollut ns. symbolisesta rikosoikeudesta, jota oikeuskirjallisuudessa pidetään kiellettynä. Symbolisella rikosoikeuden kiellolla tarkoitetaan yleensä, että kriminalisointiin sisältyvän moitearvostelun avulla pyritään vaikuttamaan suuren yleisön käyttäytymiseen ja tietoisuuteen oikeudesta kiinnittämättä huomiota rikosoikeudellisen järjestelmän todelliseen vaikutukseen.

SM:n käsityksen mukaan kyseisen säännöksen säätämiseen liittynyt symbolisen rikosoikeuden kiellon rikkomisen perussyypä tapahtui kansainvälisten sopimusten voimaansaattamisessa. EU:n yhteisen toiminnan 2 artiklan 1 kohdassa määritellään sellainen rikollisjärjestön toimintaan osallistuminen, jonka tulisi olla rangaistavaa jäsenvaltioissa. Säännös sisältää kaksi vaihtoehtoista teonkuvausta (a- ja b-alakohda), joista toisen tai molempien tuli päätyä jäsenvaltioissa rangaistavaksi menettelyksi. Suomessa rangaistavaksi säädettiin a-alakohdassa tarkoitettu menettely siten, että osallistuminen rikollisjärjestön toimintaan on rangaistavaa vain silloin, kun rikokset tosiasiallisesti tehdään. Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen (Palermon sopimus) mukaan osallistumisteon tekijän tulee olla tietoinen joko järjestäytyneen rikollisryhmän tavoitteesta ja yleisestä rikollisesta toiminnasta tai sen aikomuksesta tehdä kyseessä olevat rikokset. Edellä mainitut kansainväliset instrumentit eivät edellytä, että rikollisryhmän rikollista toimintaa edistävä henkilö olisi tietoinen juuri tietyn vakavan rikoksen tekemisestä tai että edistämistoimi liittyisi tiettyyn rikokseen. Riittävää olisi, että tällainen henkilö olisi tietoinen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa edistäessään ryhmän rikollisesta toiminnasta. Valittu sääntely johti siihen, että Suomen lainsäädäntö asettaa osallistumisrikoksen rangaistavuudelle tiukempia edellytyksiä kuin mihin kansainväliset sääntelyvelvoitteet velvoittavat jäsenvaltioita.

SM viittaa mietinnön esimerkkiin, jonka mukaan pykälän 6 kohdan perusteella tuomituksi voisi muiden edellytysten täytyessä tulla henkilö, joka ohjeistaisi ulkomaisten tilien avaamisessa ja käyttämisessä osana rikollista toimintaa, jos ryhmässä tämän jälkeen tehtäisiin tilien avulla rikos tai sen rangaistava yritys. SM:n mukaan em. kansainväliset instrumentit eivät edellytä näin läheistä yhteyttä osallistumisrikoksen ja varsinaisen rikollisryhmän tekemän vakavan rikoksen välillä eivätkä sitä, että em. tileillä olisi suora yhteys rikollisryhmän tekemään vakavaan rikokseen tai rikos tehtäisiin tilejä käyttäen. Riittävää olisi, että tilien avaamisella ja käyttämisellä edistettäisiin rikollisryhmän rikollista toimintaa esimerkiksi edistämällä varustautumista rikoksen tekemiseen. Mietinnön toisen esimerkin mukaan ampuma-asekoulutusta rikollisryhmälle antanut henkilö voisi muiden edellytysten täytyttyä syyllistyä osallistumistekoon, jos ryhmän jäsen ryhmän toiminnassa ampuisi kolmatta henkilöä. SM:n mukaan em. kansainväliset instrumentit eivät tässäkin tapauksessa edellytä näin kiinteää yhteyttä ampuma-asekoulutuksen ja

rikollisryhmän rikollisen toiminnan sekä sen tekemän vakavan rikoksen välillä. Ampuma-asein varustautunut rikollisryhmä lisää aseiden hallussa pitämällä pelotevaikutustaan ja estää kiinnijäämistään. Näin ampumakouluttaja on edistänyt rikollisryhmän rikollista toimintaa ja tämä on em. kansainvälisten instrumenttien mukaisesti riittävä edistämistoimi, jonka perusteella henkilö voitaisiin tuomita osallistumisteosta.

SM toteaa, että hallituksen esityksessä (HE 183/1999 vp) perustellaan valittua sääntelyä ensinnäkin sillä, että kansainvälisten instrumenttien mukainen kriminalisointi järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnan tietoisesta edistämisestä olisi Suomen rikosoikeuden yleisten periaatteiden vastaista, jos ryhmä ei tekisi tai yrittäisi tehdä vakavaa rikosta. Eduskunnan perustusvaliokunta katsoi (PeVL 10/2000 vp) käsitellessään hallituksen esityksessä ehdotettua, että kyseessä on täysin uuden tyyppinen kriminalisointitilanne, joka ei rajaudu yllytyksen tai avunannon sääntelemiseen tai pohjautu muutoin jo vaikiintuneisiin rikosoikeudellisiin käsitteisiin. Perustusvaliokunnan mukaan kysymyksessä on eräänlainen organisaatorikos, johon ei ilman muuta voida soveltaa rikosoikeudellisen osallisuusopin aksessorisuusoppia eli osallisuusteon liitännäisyyttä rangaistavan pääteon tapahtumiseen. Kuten perustuslakivaliokunnan lausunnosta ilmenee, kyse on täysin uuden tyyppisestä kriminalisoinnista, mitä ei osattu ottaa huomioon hallituksen esityksen laadinnassa ja lakivaliokunnan käsittelyssä – SM arvioi, että tämä virhe osaltaan johti kiellettyyn symbolisen rikosoikeuden säätämiseen.

SM esittää, että tässä yhteydessä mainittu virhe korjattaisiin ja saatettaisiin voimaan EU:n yhteisen toiminnan 2 artiklan 1 kohdan a-alakohdan toinen luetelmakohta, jonka mukaan rangaistavaa tulee olla myös aktiivisen osallistumisen järjestön muuhun toimintaan, jos henkilö on tietoinen siitä, että hänen osallistumisensa edistää 1 artiklassa tarkoitettua rikollisen toiminnan toteutumista. Rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen rangaistavuus ei enää olisi kytketty uuden vakavan rikoksen toteutumiseen, jolloin rangaistavuuden edellytyksenä ei enää olisi toisen rikoksen tunnusmerkistön täyttyminen. Tässä ehdotettuun rikokseen syyllistyminen edellyttäisi ensinnäkin tietoisuutta siitä, että kyse on järjestäytyneestä rikollisryhmästä, joka on tarkkarajaisesti ja täsmällisesti määritelty. Lisäksi henkilön tulee olla tietoinen siitä, että hänen osallistumisensa ryhmän toimintaan edistää RL 17 luvun 1 a §:n 1 momentissa mainitulla tavalla rikollisryhmän rikollista toimintaa. Legaliteettiperiaate edellyttää, että myös osallistumisteot on pykälässä soveltajan kannalta täsmällisesti ja tarkkarajaisesti määritelty. SM arvioi, että esitetty sääntely ei uuden tyyppisenä kriminalisointina olisi Suomen rikosoikeuden yleisten periaatteiden vastainen, koska kyse on organisaatorikoksesta, johon ei sovellettaisi rikosoikeudellisen osallisuusopin aksessorisuusoppia.

SM katsoo, että rikoslain 17 luvun 1 a § vastaisi paremmin Palermon sopimuksen ja EU:n puitepäättöksen sisältöä, jos se muutettaisiin esimerkiksi seuraavasti: ”osallistuu 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä yksi tai useampi lainkohdassa mainittu rikos, ja jos tällainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, edistämällä edellä 1 momentissa mainitulla tekoavalla järjestäytyneen rikollisryhmän rikollista toimintaa, on tuomittava kolmeksi vuodeksi...”

SM toteaa, että hallituksen esityksessä on esitetty toisena perusteena valitulle sääntelylle, että itsenäinen, päärikoksen tapahtumisesta riippumaton osallisuuden kriminalisointi johtaisi omituiseen ja epä johdonmukaiseen lopputulokseen. Nimittäin niissä tapauksissa, joissa päätekoa ei tapahdu, vähemmän moitittava osallistuminen olisi rangaistavaa, mutta vakavampi osallisuusteko, avunanto, jäisi rankaisematta. SM katsoo esitetyn perustelun epäloogiseksi, koska kyse ei ole samasta asiasta; avunanto liittyy aina tiettyyn rikokseen, kun taas järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisen toiminnan edistäminen tekotapaluetelossa olevalla teolla täyttää osallistumisteon tunnusmerkistön. SM arvioi, että mietinnössä ehdotetussa muodossa rikollisryhmän tekemä vakava rikos vasta käynnistäisi sen pohdinnan, täyttyykö myös osallisuusrikos. SM pitää ensiarvoisen tärkeänä nimenomaan vakavan rikoksen tekemisen estämistä osallistumistekoon puuttumalla ja katsoo ehdotuksensa edistävän tätä.

SM katsoo myös, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin eri tekotapatunnusmerkistöissä on huomattavaa eroavaisuutta. 2 kohdassa riittää järjestäytyneen rikollisryhmän varustaminen aseilla, ja 5 kohdassa riittää varojen antaminen rikollisryhmälle. SM katsoo, että säännöksen sovellettavuuden lisäämiseksi pykäläehdotukseen ja sen perusteluihin tulisi tehdä muutoksia siten, että myös muut tekotapatunnusmerkistöt olisivat sovellettavissa samoilla edellytystasoilla. SM ehdottaa kohdasta 4 poistettavaksi vaatimuksen siitä, että rikollisryhmälle hankituilla välineillä tulisi olla ”erittäin tärkeä” merkitys rikollisryhmän toiminnalle; riittävää olisi, että ne olisivat ”tarpeellisia” rikollisryhmän rikollisen toiminnan kannalta. SM ehdottaa tehtäväksi samanlaisen muutoksen myös kohtaan 6. Kohdasta 7 SM ehdottaa poistettavaksi sanan ”olennainen”; riittävää olisi, että järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisten tavoitteiden saavuttamista aktiivisesti edistettäisiin muulla vakavuudeltaan näihin verrattavalla tavalla. Näin muutettuna kaikki tekotapatunnusmerkistöt pitäisivät sisällään saman soveltamiskynnyksen. Säännökset olisivat SM:n näkemyksen mukaan edelleen täsmällisiä ja tarkkarajaisia.

Lisäksi säännöksen enimmäisrangaistuksen maltillinen nosto kolmeen vuoteen olisi SM:n mukaan perusteltua. SM tuo esiin, että ehdotettu 17 luvun 1 a § on sisällöllisesti samanlainen kuin rikoslain 34 a luvun 4 §:n säännös terroristiryhmän toiminnan edistamisestä, josta tuomitaan vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi. SM:n mukaan enimmäisrangaistuksen nosto olisi erittäin tärkeää siitäkin syystä, että puuttumalla näihin osallisuusrikoksiin voitaisiin tehokkaammin ennalta estää järjestäytyneen rikollisryhmän vakavien rikosten tekeminen.

VM kiinnittää huomiota mietintöön sisältyvään poliisihallinnon edustajien täydentävään lausumaan. VM pitää lausumassa esitettyjä näkemyksiä ja ehdotuksia erityisesti tehokkaan rikosten ennalta estämisen kannalta hyvin perusteltuina ja kannatettavina.

Etelä-Karjalan käräjäoikeus pitää esitettyä teonkuvausta jossakin määrin ongelmallisenä. Käräjäoikeus arvioi, että teonkuvauksissa kohdissa 4-7 näyttäisi sanamuotojen perusteella olevan kysymyksessä ainakin jossakin määrin jatkuva olosuhde tai tila, jolloin olosuhteen tai vallitsevan tilan jatkumista voitaisiin pitää jatkuvana rikoksena tai siinä olisi ainakin jatkuvan rikoksen piirteitä. Keinoja tällaisen lainvastaisen toiminnan pysäyttämiseen ei kuitenkaan esitetä. Käräjäoikeus kysyy, tulisiko tällainen jatkuva lainvastainen menettely olla rangaistavissa jatkuvana lainvastaisuutena, jos ryhmä pysyy

koossa, toiminnan luonteessa ei tapahdu mitään muutoksia ja ryhmän todetaan syyllistyneen esitettyihin rikoksiin tai niiden yrityksiin aika ajoin. Käräjäoikeus tuo esiin, että tähän asti syytteet ovat voineet koskea vuodenkin mittaista ajanjaksoa. Käräjäoikeus toteaa, että useimmiten kotimaisessa oikeuskäytännössä on ollut kyse moottoripyöräkerhoista, joiden toiminnan luonne on melko pysyvää; muutoksia voi tapahtua aika ajoin jäsenistössä.

Työryhmän esityksestä poiketen käräjäoikeus esittää rikollisryhmän määrittelyn sisällyttäväksi itse rangaistussäännökseen – käräjäoikeuden käsityksen mukaan kaikki rangaistavan teon tunnusmerkistökijät olisi syytä ilmetä itse rangaistussäännöksestä. Käräjäoikeus ehdottaa myös järjestäytyneen rikollisuuden määritelmässä olevan ilmaisun ”tietyn ajan” korvaamista ilmaisulla ”jonkin aikaa”. Käräjäoikeus ehdottaa, että rangaistussäännös kuuluisi ensimmäisen momentin 3. kappaleen osalta seuraavasti: ”osallistuu järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jolla rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa (tietyn ajan) jonkin aikaa koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia, ja jos tällainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, on tuomittava järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Vaihtoehtoisesti käräjäoikeus ehdottaa omaksi toiseksi momentiksi seuraavaa: ”Rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa (tietyn ajan) jonkin aikaa koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.” Vaihtoehto olisi käräjäoikeuden mukaan myös sijoittaa rikollisryhmän määritelmä omaksi pykäläkseen 17 lukuun 1 a §:n jälkeen 1 b §:ksi. Käräjäoikeus esittää vastaavasti järjestäytyneen rikollisuutta koskevan kvalifointiperusteen sisältävien tunnusmerkistöjen sanamuotojen muuttamista vastaamaan järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelypaikkaa viittaamalla rikoslain 17 luvun 1 a §:ään (tai 1 b §:ään).

KKO arvioi, että syyksi lukevien tuomioiden puuttuminen kokonaan oikeuskäytännötämme saattaa viitata kansallisten soveltamisedellytysten tiukkuuteen. Säännösehdotuksessa osallistumisteon yhteydeltä kohderikokseen edellytetään, että kohteena oleva rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Tämä nykyisen lainsäädännön mukainen edellytys poikkeaa kansainvälisistä velvoitteista, koska osallistumisen rangaistavuus tapauksissa, joissa päätekoa ei tehdä, on katsottu rikosoikeutemme yleisten periaatteiden vastaiseksi.

Mikäli vastaajan menettely täyttäisi osallisuuden toteutuneeseen päätekoon, syrjäytyy osallistumistunnusmerkistö, koska teko tulisi tällöin rangaistavaksi ensisijaisesti osallisuutena. KKO:n mukaan säännöksen soveltamistarvetta voikin olennaisesti rajoittaa vaikiintuneen käytännön mukainen, melko laaja rikosvastuu osallisuutena kohderikokseen. Vaikka soveltamisalan laajentamisen ei voitaisi katsoa olevan rikosoikeuden yleisten periaatteiden vastaista, siihen ei välttämättä KKO:n mukaan ole kriminalisointiperusteiden edellyttämää tarvetta.

Rovaniemen hovioikeus pitää säännöksen sisältämiin tekotapatunnusmerkkeihin esitettyjä, lähinnä lakitekniisiä muutoksia perusteltuna kirjoitusasun yhtenäistämiseksi. Hovioikeus ei pidä kannatettavana mietintöön sisältyvässä täydentävässä lausumassa esitettyjä muutoksia säännöksen 2 momenttiin; tunnusmerkistön teonkuvausta ei ole syytä lähteä muuttamaan. Säännöksen tekotapatunnusmerkit ja niihin liittyvät näyttövaikeudet asettavat tiukat rajat säännöksen sovellettavuudelle, ja on selvää, että säännöstä sovelletaan jo tämän vuoksi harvoin. Muutoksilla 2 momenttiin säännöksen sovellettavuus ei hovioikeuden mukaan lisääntyne. Hovioikeus katsoo, että yleisesti hyväksytyjen rikosoikeuden yleisten oppien mukaista ei ole myöskään rangaistavuuden alan laajentaminen siten, että osallistumisrikoksesta rangaistaisiin ilman päärrikosta.

KRP katsoo, että rikoslain 17 luvun 1 a §:ää tulisi muuttaa siten, että sen käytettävyys ja sovellettavuus järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa tehostuisi. Nyt muutoksen vaikutus säännöksen sovellettavuuden parantamiseksi jää heikoksi, koska mietinnön ja sen ehdotusten perusteella esitetty lainsäädäntö ei vaikuttaisi kaikilta osin täyttävän Palermon sopimuksen ja EU:n puitepäätöksen edellytyksiä. KRP katsoo, että mietintöön sisältyvässä täydentävässä lausumassa todetaan aiheellisesti, että ns. osallistumisteon ja rikollisryhmän tekemän vakavan rikoksen välinen suhde on jäänyt työryhmämietinnössä vähemmälle huomiolle. KRP toteaa, että Palermon sopimus ja EU:n puitepäättös eivät edellytä tietoisuutta juuri tietyn vakavan rikoksen tekemisestä eikä edistämistoimen tarvitse liittyä tiettyyn rikokseen. Nyt ehdotetussa muotoilussa osallistumisteon ja toteutuneen vakavan rikoksen yhteys on niin kiinteä, että osallistumisen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan voidaan KRP:n näkemyksen mukaan katsoa olevan jo tietyn törkeän rikoksen valmistelua tai avunantoa törkeään rikokseen – tällöin osallistumisrikokselle ei jääne itsenäistä soveltamisalaa. KRP esittää ehdotetun säännöksen muuttamista niin, että osallistumisteon täytyminen ei edellyttäisi toisen rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä; ilman tällaista muutosta nyt ehdotetulla säännöksellä ei voi olla rikoksia ennalta estävää vaikutusta. KRP toteaa, että valtioneuvoston 7.3.2013 antaman periaatepäätöksen mukaan järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategian tavoitteena on nimenomaan tehostaa rikostorjuntaa eikä ainoastaan selkiyttää käsitteistöä.

KRP esittää myös, että rikoslain 17 lukuun lisättäisiin uusi 1 b §, jolla kriminalisoitaisiin järjestäytyneen rikollisryhmän johtaminen; tällöin 1 a §:n 1 kohta poistuisi. KRP ehdottaa 1 b §:ksi seuraavaa: ”Se, joka perustamalla tai organisoimalla järjestäytyneen rikollisryhmän, rahoittamalla sen rikollista toimintaa, värväämällä tai yrittämällä värvätä väkeä sitä varten johtaa taikka muulla tavalla käyttää siinä määräävää asemaa, on tuomittava järjestäytyneen rikollisryhmän johtamisesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus.” Säännöksellä korostettaisiin johtajan vastuuta ja vältettäisiin vastuun kiertäminen esimerkiksi välillä käyttämällä.

Lisäksi järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen moitittavuutta tulisi KRP näkemyksen mukaan lisätä säätämällä rikoksen enimmäisrangaistukseksi nykyisen kahden vuoden sijasta kolme vuotta vankeutta. Sillä voitaisiin viestittää yhteiskunnan

paheksuntaa niille tahoille, jotka ovat usein julkisesti ilmoittaneet toimivansa yhteiskunnan määrittelemien sääntöjen ulkopuolella. KRP toteaa myös, että mietintöön sisältyvässä täydentävässä lausumassa viitataan ehdotettuihin rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4, 6 ja 7 kohtiin, joihin on kirjattu sanat ”erittäin tärkeitä”, ”tärkeitä” ja ”olennainen”. KRP:n näkemyksen mukaan säännös antaa näin kirjoitettuna järjestäytyneiden rikollisryhmien jäsenille ja niihin pyrkiville henkilöille viestin, jonka mukaan yhteiskunta hyväksyy toiminnan silloin, kun kyse on näitä lievemmästä tekemisestä. KRP katsoo, että mainitut sanat tulisi poistaa ehdotetusta säännöksestä.

POHA yhtyy mietintöön sisältyvän täydentävän lausuman huomioon, jonka mukaan esityksessä ei ole riittävästi otettu huomioon sitä, että ehdotettujen muutosten lisäksi tulisi lisätä RL 17 luvun 1 a §:n sovellettavuutta. POHA toteaa, että esityksessä esitetyt Palermon ja EU:n puitepäätöksen linjauksia tiukentavat lisäykset tulee korjata siten kuin lausuman jättäjät ovat ehdottaneet. POHA yhtyy lausuman jättäjien kantaan myös niiltä osin kuin lausumassa ehdotetaan muutettavaksi mainitun pykälän kohtien 4,6 ja 7 sanamuotoja siten, että tekoapatunnusmerkitöt pitäisivät sisällään saman soveltamiskäytännön. Esityksen jatkotyössä tulee ottaa huomioon lausumassa todettu epäkohta siitä, että ehdotetussa muodossa rikollisryhmän tekemä vakava rikos käynnistäisi pohdinnan mahdollisen osallisuusrikoksen täyttymisestä. Lainsäädännön keskeinen tehtävä on vaikuttaa rikoksen tekemiseen ennalta estävästi, ja nyt esitetyssä muodossa vakavan rikoksen ennalta estämisenäkökulma ei POHA:n mukaan tule riittävällä tavalla huomioiduksi. Muutoinkin POHA yhtyy niihin näkemyksiin, joita sisäministeriö on asiaa koskevassa omissa lausunnoissaan nostanut esille.

POHA:n mukaan rikoslain 17 luvun 1 a §:ää tulkittaessa tulisi ottaa huomioon, että henkilön liittyessä esimerkiksi kansainvälisen rikollisryhmän tai niiden alajärjestöjen toimintaan hänen täytyy käsittää ryhmän olevan rikoksia tekevä, yhteiskunnan normeista piittaamaton ryhmittymä. Vaikka ryhmä harrastaisi esimerkiksi moottoripyöräilyä, se ei sulje pois sitä, että taustalla on rikollisesta toiminnasta saatavan laittoman taloudellisen hyödyn tavoittelu. POHA toteaa, että RL 17:1 a §:n tunnusmerkistön ei tulisi edellyttää rikoksen törkeää tekemuotoa, vaan perusmuotoisen tunnusmerkistön täyttymisen tulisi olla riittävää. Tunnusmerkistön soveltaminen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun henkilö pahoinpidellään velkojen maksamattomuuden vuoksi. Teon taustalla on todennäköisesti tällöin se, että pahoinpitelyn ja velkojen perinnän avulla pyritään saamaan rahaa järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisen toiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi kiskonnan, laittoman uhkauksen tai ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöjen ohella.

Mietinnön mukaan rikosten yksilöitävyyden osalta ei tule asettaa liian pitkälle meneviä vaatimuksia ja edellytyksenä ei olisi, että osallistumisteko on palvellut tai luonut edellytyksiä juuri tietyn yksilöidyn ja yksittäisen rikoksen tekemiselle. POHA:n mukaan ei tulisikaan lähteä siitä, oliko esimerkiksi ase hankittu tietyn henkilön ampumista varten ja juuri tietyn henkilön toimimiseksi ampujana, jos ryhmä hankkii käyttöönsä ampumaseen, mikä kuuluu ryhmän varustautumiseen sinänsä, ja myöhemmin joku ryhmäläinen ampuu sillä toista henkilöä. Rikollisryhmien sisäiset säännöt ja sopiminen voi tarkoittaa,

että ryhmässä jokin tekeminen kuuluu tai se annetaan aseman mukaan jollekin. Lähtökohtana tulisi olla, että ylipäätään varustautumalla aseilla ryhmä valmistautuu hyödyntämään niitä rikollisessa toiminnassaan, torjumaan uhkia, suojautumaan muilta, vahvistamaan asemaansa, olemaan valmis toimimaan ja käyttämään niitä väkivaltarikoksiin. Aseita käytetään lisäksi kerhotilan vartiointiin, uhkailuun tai väkivaltaiseen toimintaan. POHA:n mukaan merkittävää olisi, että sääntelyllä ei rajoitettaisi osallistumistoiminnan ja rikosten tekemisen ajallista yhteyttä. Säännöksen soveltamisessa ei olisi kyse osallisuusoppien soveltamisesta, vaan säännöksellä olisi ajallisesti laajempi sovellettavuus.

Rikoslain 17:1 a §:n soveltaminen tulisi kohdistua kaikkeen sellaiseen aktiiviseen ja tahalliseen toimintaan, jolla tuetaan ja mahdollistetaan rikollisen ryhmän toimintaa. Tästä POHA mainitsee esimerkkeinä bulvaanitoiminnan ja peitejärjestelyt, joiden avulla peitellään rikollista toimintaa. Tällöin kyse on siitä, että ryhmän ulkopuolinen henkilö, jolla ei ole rikollista taustaa tai merkintää viranomaisten rekistereissä, avaa tilin, jonka käyttöoikeudet ovat myös rikollisryhmän jäsenellä; ryhmä voi ulkopuolisen henkilön avustamana tehdä rahasiirtoja ja maksaa maksuja harhauttaakseen viranomaisia. POHA:n mukaan kyseisen pykälän tarkoittamalla tavalla voitaisiin katsoa toimivan myös henkilön, joka ei suoranaisesti liity minkään rikoksen tunnusmerkistöön eikä ole osallinen mihinkään rikokseen mutta joka tekee rikollisryhmän toimintaa tukevia ja hyödyttäviä toimia, kuten vuokraa tai korjaa autoja, järjestää kokoontumistiloja tai "toimii taksina". POHA katsoo, että osallistumisteon täyttymisen ei tulisi edellyttää toisen rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä – ilman tällaista muutosta nyt ehdotetulla säännöksellä ei ole rikoksia ennalta estävää vaikutusta.

POHA toteaa lisäksi, että lainsäädännössä tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että rikosvastuu ulottuu myös rikollisryhmän johtoon. Tätä vastuuta tulee lisätä, koska ryhmän johto päättää muun muassa jäsenten rekrytoimisesta, jäsenen velvoitteista rikollisryhmälle, jäsenen ryhmän hyväksi ja toimeksiannosta tekemistä rikoksista ja ylenemismahdollisuuksista ryhmässä. Kyse on johdetusta toiminnasta, jossa rikollisryhmän johto päättää ryhmän lukuun ja nimissä tehtävistä rikoksista.

RVL:n mukaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva teko voisi tulla rajavartiolaitoksen tutkintavastuulle rajavartiolain 43 §:n nojalla. Käytännössä tällaiset tilanteet ovat kuitenkin harvinaisia, koska rajavartiolaitoksen tutkintavastuulle kuuluvissa teoissa rikoksesta epäillyt rikollisryhmät toimivat lähes poikkeuksetta ulkomailta ja osallistumisrikoksen tutkinta ei ole mahdollista. RVL toteaa, että järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevien Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta ei edellytetä tietoisuutta juuri tietyn vakavan rikoksen tekemisestä eikä edistämistoimen tarvitse liittyä tiettyyn rikokseen. Mietinnössä mainittujen esimerkkien perusteella kansallinen lainsäädäntö näyttäisi asettavan osallistumisrikoksen rangaistavuudelle tiukemmat edellytykset kuin mihin kansainväliset sopimukset ja EU-lainsäädäntö Suomea velvoittavat. Kun huomioidaan tämä ja osallistumisrikosta koskevan säännöksen soveltamisen vähäisyys, RVL katsoo, että järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan tehostamiseksi säännöksen toimivuutta tulisi tarkastella joko tässä yhteydessä tai jatkona nyt tehdyille työlle.

Supo kiinnittää huomiota mahdollisten jatkotoimien osalta mietintöön sisältyvässä täydentävässä lausumassa esitettyyn. Supon mukaan lausumassa tuodaan aiheellisesti esiin järjestäytyneitä rikollisryhmää koskevien rikoslain säännösten sovellettavuuteen liittyvä ongelmallisuus. Supo kysyy, voisiko osallistumisteon rangaistavuudelle olla riittävää järjestäytyneen rikollisryhmän rikollisen toiminnan edistäminen tekotapaluettelossa olevalla keinolla. Lisäksi rikosten torjumisen kannalta on oleellista, että niihin voidaan tehokkaasti puuttua jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Vakavasta suunnitelmallisesta rikollisuudesta, jota osallistuminen rikollisjärjestön toimintaan on, tulee viranomaisen kyetä hankkimaan tietoja myös osallistumisteon osalta.

Tulli katsoo, että pykälän 1 momentin 4 ja 5 kohdissa olevat tunnusmerkistökijät erittäin tärkeistä tarpeellisista välineistä tai taloudellisista taikka oikeudellisista neuvoista ovat sen systematiikan vastaisia, jolla useat muut pykälässä tarkoitetut järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen muodot on säädetty rangaistavaksi. Myös tällaisten edellytysten toteennäyttäminen saattaa osoittautua käytännössä mahdottomaksi, minkä vuoksi säännöksen soveltaminen jäisi jatkossakin hyvin harvinaiseksi. Tulli ehdottaa, että kyseiset ”erittäin tärkeä” -edellytykset poistettaisiin. Tällöin näihin kohtiin perustuva tunnusmerkistö toteutuisi jo silloin, kun järjestäytyneitä rikollisryhmää tuetaan sen rikollista toimintaa varten tarpeellisia välineitä hankkimalla tai rikolliselle toiminnalle tarpeellisia taloudellisia taikka oikeudellisia neuvoja antamalla. Vastaavalla perusteella momentin 7 kohdasta tulisi tullin mukaan poistaa sana ”olennaisella”.

Tulli katsoo myös, että osallistumisrikoksen tunnusmerkistössä ei tulisi olla rikosten tehokasta ennalta estämistä huomattavasti vaikeuttavaa 2 momentissa olevaa edellytystä siitä, että järjestön toiminnassa todella tehdään siinä mainittu vakava rikos tai sen rangaistava yritys. Järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemien vakavien rikosten estäminen ennalta voi toteutua tehokkaasti vain, jos rangaistavaksi säädettäisiin tällaiseen ryhmään kuulumisen tietoisena siitä, että henkilön toiminta ryhmässä edistää ryhmän rikollista toimintaa. Tulli katsoo, että tällaisen jäsenen toiminnan rangaistavuuden edellytykseksi ei tule asettaa hänen tietoisuuttaan yksittäisistä vakavista rikoksista. Tällöin nimittäin voidaan joutua tilanteeseen, jossa rangaistavuuden edellytykseksi tosiasiansa tuleekin ryhmän toiminnassa jo tehty vakava rikos, mikä tarkoittaa sitä, että tehtyä vakavaakaan rikosta ei ole onnistuttu estämään. Lisäksi tulli katsoo, että säännöksen tarkoittaman teon rangaistusasteikon tulisi mahdollistaa nykyisen ja ehdotetun kahden vuoden vankeusrangaistuksen sijasta vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Tämä mahdollistaisi tuomioistuimille paremman mahdollisuuden määrätä teosta tuomio sen vakavuuden, vaarallisuuden, vaikuttimien ja syyllisyyden mukaisesti.

Asianajajaliitto katsoo, että järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan säännöksen soveltamisedellytyksiin ehdotetut uudistukset eivät juurikaan toisi muutoksia nykyiseen oikeustilaan; säännöstä ei ole sovellettu tiettävästi kertaakaan. Osallistumisrikoksen soveltamisen esteet johtuvat Asianajajaliiton mukaan ennen kaikkea siitä, että säännöstä koskevia rikosepäilyjä ei pääsääntöisesti ole esitutkinnassa tehokkaasti tutkittu, vaan resurssit on suunnattu päärikoksen selvittämiseen ja tutkintaan. Asianajajaliitto ei yhdy mietintöön sisältyvään täydentävään lausumaan, jossa katsotaan, että rikoslain 17 luvun 1 a §:n mukaisen osallistumisrikoksen soveltamisalaa tulisi

lisätä poistamalla sen tunnusmerkistöstä edellytys pääteoksi katsottavan rikoksen tai sen yrityksen tekemisestä. Asianajajaliitto pitää kestävämmänä sitä, että rangaistavuuden edellytyksenä ei olisi vaatimus pääteon suorittamisesta. Asianajajaliitto viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntoihin, joissa on pidetty laillisuusperiaatteen ja siitä johdettavan täsmällisyysvaatimuksen kannalta tärkeänä sitä, että rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen rangaistavuuden edellytyksenä on vaatimus pääteon suorittamisesta. Kuten hallituksen esityksessä (HE 183/1999 vp) on tuotu esiin, pääteon tapahtumisesta riippumattoman osallistumiskriminalisoinnin voidaan katsoa olevan myös sopimaton Suomen rikosoikeusjärjestelmään, mikä voidaan havaita verrattaessa tällaista organisaattiorikosta avunannon rangaistavuuteen. Päärikoksen tapahtumisesta riippumattoman osallisuuden kriminalisoinnin seurauksena olisi, että tapauksissa, joissa päätekoa ei tapahdu, vähemmän moitittava osallistuminen olisi rangaistavaa, mutta avunanto vakavampana osallisuustekona jäisi rankaisematta. Tämä olisi Asianajajaliiton mukaan epä johdonmukaista, kun pelkkä ryhmän toimintaan osallistuminen on aina etäämmällä itse rikoksesta kuin avunanto ja muutoinkin osallistuminen on yleensä myös vähemmän moitittavaa.

SPJL ei pidä tarkoituksenmukaisena, että järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen edellytyksenä on rikos, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Tämä sulkee toiminnan ulkopuolelle yhteiskunnallisten vaikutusten ja kustannusten kannalta merkittäväksi katsottavia rikoksia, joita tosiasiallisesti tehdään tai voidaan tehdä järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa. SPJL mainitsee esimerkkeinä varkauden, pahoinpitelyn, kavalluksen, vapauden riiston, laittoman uhkauksen ja pakottamisen. Tässä yhteydessä tulisi SPJL:n mukaan arvioida eri asioiden yhteiskunnallinen merkittävyys. SPJL tuo esiin, että esimerkiksi henkirikos voi olla yksittäinen teko vailla laajempaa yhteiskunnallista ulottuvuutta, vaikka rikos on aina merkittävä uhrin ja tämän läheisten kannalta sekä julkinen asia sen kohdistuessa lopulta yhteiskuntaa ja sen sääntöjä vastaan. Järjestäytyneessä rikollisryhmässä toimimisella on sen sijaan aina yhteiskunnallinen ulottuvuus – kyse on ryhmästä, jolla nimenomaisesti on rikolliset tarkoitukset. Järjestäytyneessä rikollisryhmässä toimiminen tulee SPJL:n mukaan aina katsoa myös yhteiskunnan näkökulmasta erittäin moitittavaksi rikollisuudeksi riippumatta rikoksesta määrätyn rangaistus seuraamuksen suuruudesta.

Tuomariliitto toteaa, että säännöksessä osallistumisteon rangaistavuus on sidottu rikollisryhmän toiminnassa tehdyn rikoksen tai sen yrityksen materialisoitumiseen. Kyseessä on Tuomariliiton mukaan omintakeinen, avunannon ja päärikoksen liitännäisvaatimuksesta poikkeava vastuukriteeri, jossa ei mietinnön mukaan ole tarpeen osoittaa nimenomaista yhteyttä osallistumisteon ja yksittäisen rikoksen välillä. Ratkaisevana aksessorisuusvaatimuksen täyttymisen arvioinnissa tulee mietinnön mukaan pitää sen sijaan sitä, kuinka pitkään osallistumisteon merkityksen tavoitteena olleen rikoksen tai rikosten tekemistä palvelevana tai sille edellytyksiä luovana menettelynä katsotaan kestäväksi. Tuomariliitto katsoo, että kyseinen liitännäisvaatimus on mietinnön perustelujenkin valossa epämääräinen jättäen ennakoimattomaksi muun muassa rajanvedon edistämisen ja avunannon välillä. Tämän vuoksi, ja koska vaatimus rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisestä ei perustu kansainväliseen velvoitteeseen, tulisi luopumista 2 momentissa säädetystä aksessorisuusvaatimuksesta Tuomariliiton mukaan vakavasti harkita siten kuin kaikkien terrorististen edistämisrikosten osalta on tehty rikoslain 34 a luvun muuttamisesta annetun lain (1369/2007) voimaantulosta alkaen.

Professori Pekka Viljanen katsoo, että mietinnössä on ehdotettu säännökseen varsin vähäisiä muutoksia, ja toteaa, että säännöksen sovellettavuutta olisi lisättävä. Viljanen pitää mietintöön sisältyvässä täydentävässä lausumassa esitettyjä muutoksia kannatettavampina kuin työryhmän enemmistön ehdotusta. Viljasen mukaan muutoksissa tulisi kuitenkin mennä vielä huomattavasti pidemmälle.

Viljanen toteaa, että ehdotetun säännöksen 1 momentissa on yksilöity 7 vaihtoehtoista tekotapatunnusmerkkiä. Lisäksi momentissa on niitä täydentävä osallistumista koskeva yleinen tunnusmerkki, jota ei Viljasen mukaan olisi pakko tulkita mietinnössä esitetyllä tavalla. Osallistumista koskeva lauseke voitaisiin ja tulisikin Viljasen mielestä ymmärtää vailla itsenäistä merkitystä olevaksi pelkäksi toteamukseksi siitä, että tekotapatunnusmerkeissä kuvatut menettelytavat ovat osallistumista rikollisryhmän toimintaan. Säännös olisi Viljasen mukaan muotoiltava siten, että se alkaisi johdantolauseella ”Se, joka osallistuu 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan”, jota seuraisi 7-kohtainen tekotapaluettelo. Osallistumista koskevalla maininnalla siten vain ikään kuin yhdistettäisiin erilaiset tekotavat saman rikosnimikkeen alle. Perustelujen mukaan yleisen osallisuustunnusmerkin tehtävänä on rajata säännöksen mukaan määräytyvää rangaistavuuden alaa. Näin ei Viljasen mielestä tulisi olla.

Osallistumista koskevan yleisen tunnusmerkin ymmärtäminen mietinnössä esitetyllä tavalla aiheuttaa Viljasen mielestä vaikeita ongelmia suhteessa rikoslain 5 luvussa tarkoitettuun osallisuuteen, erityisesti avunantoon, mikä ilmenee mietinnön perusteluista. Perusteluissa on todettu muun muassa, että ”jos osallistuminen tapahtuu toimintaan, jonka tavoitteena on tehdä vain yksi rikos, palvelee osallistumisteko sen tekemistä ja luo sille edellytyksiä. Kyse on edellä todetuista tavoin usein jo avunannosta.” Toisin sanoen, jos osallistumisteko palvelee useampien rikosten tekemistä, on todennäköisempää, että kyse on ”vain” rikoslain 17:1 a:ssä tarkoitettusta rikoksesta, jonka maksimirangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Jos sen sijaan osallistumisteko palvelee vain yhden rikoksen tekemistä, kyse on todennäköisemmin avunannosta, jonka rangaistus voi pääteosta riippuen olla paljonkin ankarampi kuin kaksi vuotta. Viljanen pitää tätä epäjohdonmukaisena.

Viljasen mukaan ehdotetusta 1 momentista tulisi poistaa lauseet ”jossa tavoitteena on tehdä yksi tai useampi lainkohdassa mainittu rikos, ja jos tällainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään”. Viljanen arvioi, että jo säännösehdotuksessa viitattuun rikoslain 6:5.2:n järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmään kuuluu, että se toimii ”tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on ...” Tämä tarkoittaa asiallisesti samaa kuin että ryhmän toiminnan tavoitteena on tehdä yksi tai useampi lain 6:5.2:ssa mainittu rikos. Kyseinen lause merkitsee Viljasen mukaan tarpeetonta toistoa.

Viljanen katsoo, että rikoslain 17:1 a:n soveltamisedellytyksenä ei tulisi olla se, että kyseisenlainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Tästä ehdosta luopuminen helpottaisi tarkoitettunlaisen osallistumistalon ja avunannon välistä rajanvetoa, joskaan ei kokonaan poistaisi ongelmia. Lisäksi tekotapaluettelossa kuvatut menettelytavat ovat jo sellaisinaan niin moitittavia, että tuollaista ehtoa ei senkään vuoksi ole tarpeen ylläpitää. Viljasen mukaan on täydet perusteet kriminalisoida jo sellaisenaan esimerkiksi se, että joku antaa järjestäytyneelle rikollisryhmälle koulutusta rikollista toimintaa varten. Viljasen mielestä tämä ei ole mitenkään Suomen rikosoikeuden yleisten periaatteiden vastainen, toisin kuin mietinnön sivulla 21 viitatussa aiemmassa hallituksen esityksessä on

katsottu. Viljanen viittaa tässä suhteessa myös terrorismirikoksia koskevan 34 a luvun säännöksiin, jotka vastaavat tekotavoiltaan suureksi osaksi 17:1 a:ssa olevia tekotapoja. Rikoslain 34 a luvun säännöksissä ei edellytetä, että terrorismirikos todella tehdään. Rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemistä koskevasta edellytyksestä luopuminen poistaisi Viljasen mukaan myös mietinnön perusteluissa esille tuodun ongelman koskien sitä, kuinka pitkä aika voi kulua osallistumisteon ja ryhmän toiminnassa tehdyn rikoksen tai sen yrityksen välillä, jotta osallistumistekoa vielä voitaisiin pitää rangaistavana.

Viljanen toteaa mietinnön perusteluissa todetun, että esimerkiksi ampuma-asekoulutusta rikollisryhmälle antanut henkilö voisi muiden edellytysten täytyessä syyllistyä pykälän 3 kohdassa tarkoitettuun osallistumistekoon, jos ryhmän jäsen tämän jälkeen ryhmän toiminnassa ampuisi kolmatta henkilöä. Tämä samoin kuin toinen esitetty esimerkki ilmentää ajatusta, jonka mukaan ryhmän toiminnassa tehtävän rikoksen tai sen yrityksen tulisi olla juuri sitä tyyppiä, jonka tyyppinen osallistumistekokin on ollut. Tällainen raja ei Viljasen mukaan ilmene säännökselle ehdotetusta sanamuodosta ”ja jos tällainen [= rikoslain 6:5:2:n järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmässä mainittu rikos] tai sen rangaistava yritys tehdään”. Jos rikoksen tai sen yrityksen tekemistä koskeva ehto säilytetään rikoslain 17:1 a:ssä, niin Viljasen mukaan tulisi luopua ainakin edellä kuvatusta, sanamuodosta ilmenemättömästä, rajoittavasta tulkinnasta. Esimerkiksi taloudellisten neuvojen antamisen rikollisryhmälle tulisi Viljasen mukaan olla rangaistavaa osallistumista siinäkin tapauksessa, että ryhmän toiminnassa tehty rikos olisi vaikkapa murha.

Perustelujen mukaan ensimmäisen osallistumisteon tulisi tapahtua ennen ryhmän toiminnassa tehtyä rikosta tai sen yritystä. Tämä vaikuttaa Viljasen mielestä johdonmukaiselta – jos siis ylipäänsä asetetaan rikoksen tai sen yrityksen tekemistä koskeva edellytys. Perusteluissa on kuitenkin todettu myös, että henkilön osallistumisteon jatkuessa tällaisen rikoksen tai sen yrityksen jälkeen ei kuitenkaan edellytettäisi uutta rikollisryhmän piirissä tehtyä rikosta tai sen yritystä. Viljasen mukaan arvoitukseksi jää, mitä näin todettaessa on ajateltu. Viljanen arvioi tarkoitetun, että myöhemmätkin osallistumisteot voidaan lukea henkilön syyksi siten, että sekä ennen ryhmän toiminnassa tehtyä rikosta että sen tekemisen jälkeen tapahtuneet osallistumisteot yksiköidään yhdeksi osallistumisrikokseksi.

Viljanen tekee lausunnossaan huomioita myös ehdotetuista tekotavoista. Värväämisen yrityksen kriminalisoimista on mietinnössä perusteltu esimerkiksi sillä, että rikollisryhmän jäsenyyden määrittelemisen vaikeudesta johtuen onnistunutta värväämistä ei ole aina yksinkertaista todentaa. Tunnuksmerkistöä laadittaessa on huomioitu asianmukaisella tavalla käytännössä esille tulevat näyttövaikeudet, jotka olisi Viljasen mukaan huomioitava myös muiden tekotapojen muotoilussa. Niitä ei kuitenkaan ole otettu huomioon esimerkiksi tekotapatunnusmerkissä 2, jossa on kysymys järjestäytyneen rikollisryhmän varustamisesta muun muassa aseilla. Aseet ym. luovutetaan vastuun välttämiseksi aina yksittäiselle henkilölle, jolloin näytön saaminen yhteydestä ryhmän toimintaan voi osoittautua ylivoimaiseksi. Viljasen mukaan lähtökohtaisesti voidaan olettaa, että rikollisryhmän jäsenen hankkiessa aseita hän hankkii niitä ryhmän käyttöön, minkä aseiden myyjä tai luovuttaja tietää. Päinvastainen väite ei ole lähtökohtaisesti uskottava. Viljasen mukaan rangaistavaa tulisi olla jo sen, että joku luovuttaa aseita ym. kyseisessä tekotapatunnusmerkkikohdassa mainittuja esineitä tai aineita järjestäytyneelle rikollisryhmälle tai sen jäsenelle. Viljanen toteaa, että kyseisessä säännöskohdassa edellytetään

myös, että kyse olisi yhtä useammista aseista tai muista tarvikkeista. Tällaisestakin rajoittavasta ehdosta tulisi Viljasen mielestä luopua, koska ei ole syytä sallia yhdenkään ampuma-aseen luovuttamista järjestäytyneelle rikollisryhmälle eikä sen jäsenelle.

Viljanen toteaa, että tekotapatunnusmerkkiä 3 koskevien perustelujen mukaan ”kohta ei koskisi esimerkiksi järjestöjen tai ampumaratayrittäjän ampumaradalla luvallisesti antamaa normaalia koulutusta aseiden käyttöön, ellei kyse poikkeuksellisesti olisi koulutuksen antamisesta rikollista toimintaa varten.” Viljasen näkemyksen mukaan jo sellaisenaan tulisi kriminalisoida muun muassa ampuma-asekoulutuksen antaminen järjestäytyneelle rikollisryhmälle tai sen yksittäiselle jäsenelle, koska on sellaisia tietoja ja taitoja, joihin kouluttamisen on syytä olettaa jo lähtökohtaisesti tapahtuvan rikollista toimintaa varten, jos koulutusta hankkii järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuuluva henkilö.

Viljanen toteaa, että voimassa olevaan säännökseen verrattuna tekotapatunnusmerkkiin 4 lisättäisiin ehto, että tilojen (tai välineiden) olisi oltava rikollisryhmän rikolliseen toimintaansa tarvitsemia. Tällaista lisäehtoa ei Viljasen mukaan ole syytä säännökseen lisätä – se merkitsi vain uutta, tarpeetonta näyttöongelmaa. Viljanen pohtii, ovatko esimerkiksi rikollisen moottoripyöräjengin kerhotilat sen rikolliseen toimintaan tarvittavia. Olisihan rikollinen toiminta mahdollista ilman kerhotilaakin, mutta kerhotila varmasti helpottaa jengin toimintaa ja on siinä mielessä tarpeellinen. Koska voidaan olettaa, että järjestäytynyt rikollisryhmä tulee käyttämään esimerkiksi vuokraamaansa hallia oleskeluun, jonka aikana suunnitellaan rikoksia, sekä luvattomien aseiden, huumeiden ja rikoksilla hankitun omaisuuden säilyttämiseen, olisi Viljasen mukaan kriminalisoitava jo sellaisenaan tilojen luovuttaminen järjestäytyneelle rikollisryhmälle. Samoin olisi kriminalisoitava esimerkiksi vuokrasopimuksen jatkaminen sen jälkeen, kun vuokranantaja on tullut tietoiseksi, että tiloja käyttää järjestäytynyt rikollisryhmä.

Viljanen arvioi lopuksi, että hänen esittämillään tavoin muutettuna rikoslain 17:1 a muodostuisi aivan ratkaisevalla tavalla tehokkaammaksi säännökseksi kuin nykyinen säännös, joka on jäänyt jokseenkin kuolleeksi periaatejulistukseksi. Viljasen mukaan hänen esittämänsä muutokset tekisivät säännöksen myös sisällöltään täsmällisemmäksi, mikä on perustuslain 8 §:n kannalta merkittävää. Viljanen katsoo, että mietinnössä 17 luvun 1 a §:ään ehdotetut muutokset eivät tulisi tosiasiallisesti muuttamaan nykytilannetta.

3.3 Törkeiden tekomuotojen tunnusmerkistöt

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain törkeiden tekomuotojen järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevissa kvalifointiperusteissa viitattaisiin 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikollisryhmiä koskevaan säännökseen. Kvalifointiperusteissa puhuttaisiin kautta linjan rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Enää ei käytettäisi eräissä kvalifointiperusteissa nykyään olevaa rikollisryhmän jäsenenä toimimisen tunnusmerkkiä. Lisäksi eräisiin säännöksiin ehdotetaan tehtävän joitakin teknisluonteisia tarkistuksia niiden yhtenäistämiseksi.

Esityksessä ei ehdoteta luovuttavaksi siitä törkeän dopingrikoksen (RL 44:7), törkeän huumausainerikoksen (RL 50:2) ja törkeän alkoholirikoksen (RL 50 a:2) rikollisryhmiä koskevassa kvalifiointiperusteessa olevasta soveltamisen edellytyksestä, että säännöksissä tarkoitettuna rikollisryhmän tulisi olla järjestäytynyt erityisesti kussakin tunnusmerkistössä tarkoitettuna rikoksen perustekomuodon laajamittaista tekemistä varten. Sama koskee törkeän huumausainerikoksen edistämisen (RL 50:4 a) vastaavaa tunnusmerkistöedellytystä.

VM kannattaa työryhmän ehdotusta siitä, että järjestäytynyttä rikollisryhmää tarkoittaviin kvalifiointiperusteisiin tehdään muutokset, joissa nykykuodon mukainen ilmaisu rikoksen tekemisestä rikollisryhmän jäsenenä korvattaisiin rikoksen tekemistä osana ryhmän toimintaa tarkoittavalla ilmaisulla. VM kannattaa myös muutosehdotusta siitä, että näissä säännöksissä viitataan rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa ehdotettuun järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmään.

VKSV toteaa, että esityksessä ei ehdoteta luovuttavaksi siitä joidenkin törkeiden tekemuotojen rikollisryhmiä koskevassa kvalifiointiperusteessa olevasta soveltamisen edellytyksestä, että säännöksissä tarkoitettuna rikollisryhmän tulisi olla järjestäytynyt erityisesti kussakin tunnusmerkistössä tarkoitettuna rikoksen perustekomuodon laajamittaista tekemistä varten – näiden säännösten kvalifiointiperusteiden soveltamiseen jää muihin järjestäytynyttä rikollisuutta koskeviin kvalifiointiperusteisiin verrattuna ”lisäedellytys”. VKSV:n mukaan mietinnön perustelut tälle ovat sinänsä kannatettavat, mutta ratkaisu johtaa käytännön soveltamistilanteissa tulkintavaikeuksiin. Jos järjestäytynyt ryhmä hankkii pidemmällä aikavälillä toistuvasti rikoshyötyä sen kokoisten huume-erien myynnillä, että yksittäiset myynnit jäävät oikeuskäytännön valossa tavallisiksi huumausainerikoksiksi, VKSV kysyy, voidaanko nyt puheena olevan kvalifioinnin perusteella yksittäiset teot katsoa törkeiksi huumausainerikoksiksi, vaikka huumausainerikoksen rangaistusmaksimi on vain 2 vuotta vankeutta, eikä uudessa 6 luvun 5 §:n määritelmässä edellytetty 4 vuotta vankeutta. Kvalifioinnin soveltumista puoltaisi VKSV:n mukaan se, että ryhmä on järjestäytynyt huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen ja myös tekee tuottoisaa huumebisnestä laajamittaisesti. Kvalifioinnin soveltumista vastaan puhuisi se, että ryhmän tekemisistä ei löydy niin vakavia yksittäisiä rikoksia, kuin järjestäytynyttä rikollisryhmää koskevassa määritelmässä edellytetään. VKSV:n mukaan kysymystä on analysoitu mietinnössä törkeän dopingrikoksen kohdalla, mutta työryhmän oikeaksi tarkoittamaa tulkintaa ei ole helposti löydettävissä.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus esittää, että rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ulotettaisiin koskemaan myös törkeätä veropetosta rikoslain 29 luvun 2 §:ssä. Kärjäoikeus toteaa, että tupakan salakuljetus rangaistaan veropetoksena ja tupakan laajamittaiseen salakuljetukseen, joka tulee rangaistavaksi törkeänä veropetoksena, liittyy järjestäytyneen rikollisuuden piirteitä.

KKO pitää työryhmän mainitsemista syistä perusteltuna sitä, että yksittäisissä rikostunusmerkistöissä kvalifiointiperusteeseen liittyvät rikostyyppikohtaiset järjestäytymistä koskevat edellytykset säilyisivät ennallaan.

Rovaniemen hovioikeus kannattaa työryhmän ehdotusta siitä, että rikoslain 50 luvun 4 a §:n ja eräiden rikosten kvalifiointiperusteiden tunnusmerkki rikoksen tekemisestä järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä korvataan vaatimuksella rikoksen tekemisestä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Tämän toteuttaminen säännösviittausmuutoksella on perusteltua.

Tulli toteaa, että järjestäytyntä rikollisryhmää tarkoittava kvalifiointiperuste toteutuisi törkeän tulliselvityksirikoksen osalta silloin, jos rikos tehdään osana ryhmän toimintaa. Sen sijaan esimerkiksi törkeän dopingrikoksen, törkeän huumausainerikoksen, törkeän huumausainerikoksen edistämisen ja törkeän alkoholirikoksen osalta kvalifiointiperuste edellyttää, että ryhmä on järjestäytynyt juuri kyseisten rikosten ”laajamittaiseen” tekemiseen. Tulli yhtyy mietinnössä esitettyyn käsitykseen, jonka mukaan ehdotuksilla ei olisi vaikutusta rangaistavuuden alan tai ankaruuden muuttumiseen. Tulli ei tältä osin muutoinkaan näe huomautettavaa työryhmän ehdotuksen johdosta.

Tuomariliitto katsoo, että ilmaisun ”rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa” käyttöön ottaminen niissä rikoslain erityisen puolen säännöksissä, joissa nykyään puhutaan rikoksen tekemisestä järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä, kasvattaa tosiasiaa rangaistavuuden alaa. Siten menettely, joka nykyisen lain voimassaoloaikana jäisi kvalifiointiperusteen ulkopuolelle, saattaisi muutetun lain voimaantulon jälkeen tulla arvioiduksi törkeän tekemuodon täyttävänä toimintana. Vaikka rikoslain 3 luvun 2 §:ssä on rikosoikeuden ajallista soveltuvuutta koskeva säännös, Tuomariliitto korostaa, että ehdotetun sääntelyn toteutuessa tuomareilta edellytetään tietyn ylimenokauden ajan valppautta huolehtia rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen kuuluvan taannehtivuuskiellon kunnioittamisesta.

Professori Kimmo Nuotio pitää hyvänä, että dopingrikoksissa, huumausainerikoksissa ja alkoholirikoksissa säilyy erityinen järjestäytymisen tarkoitus, koska tähän ratkaisumalliin on totuttu ja erityismääreiden poistaminen laajentais huomattavasti erityiskvalifioinnin soveltamisalaa. Huumausainerikoksissa tällä on huomattavaa käytännön merkitystä, koska mitatut rangaistukset ovat huomattavan ankaria jo nykyisin. Nuotio katsoo, että työryhmä on ansiokkaasti pohdiskellut niitä erilaisia tilanteita, joissa rikokseen liittyy jonkinasteista järjestäytymistä. Nykyinen sääntelymalli selvästi tunnistaa teon vakavuuden ja moitittavuuden parhaiten, mikä perustelee tässä esitettyä ratkaisua.

Professori Pekka Viljanen katsoo, että tulisi edellyttää toimimista tietynlaisten rikosten tekemiseksi – ei järjestäytymistä tietyssä tarkoituksessa – myös tapauksissa, joissa edelleen edellytetään, että ryhmä on järjestäytynyt nimenomaan tietynlaisten rikosten tekemistä varten. Mietinnön perusteluissa on aivan oikein todettu olevan ”vaikea nähdä, mistä syystä huumausainerikosta pitäisi pitää törkeänä sillä perusteella, että tekijä kuuluu rikollisryhmään, joka suorittaa asuntomurtoja.” Viljanen kiinnittää huomiota siihen, että perustelulausumassa puhutaan tietynlaisten rikosten tekemisestä eikä järjestäytymisestä tietynlaisten rikosten tekemistä varten. RL 50:2:ää koskevissa mietinnön perusteluissa on kuitenkin edellytetty, että rikollisryhmän työnjako on erityisesti suunniteltu huumausainerikosten laajamittaista toteuttamista varten. Vielä selvemmin työryhmän kanta ilmenee vastaavalla tavalla muotoillun törkeää dopingrikosta koskevan RL 44:7:n 3 kohdan perusteluista, joiden mukaan järjestäytymiskriteerin täyttymistä harkittaessa

ratkaisevaa ei olisi ryhmän alkuperäisen järjestäytymisen tarkoitus, vaan järjestäytyminen rikolliseen toimintaan voisi tapahtua ryhmän sinällään riidattomasti oltua järjestäytyneenä jo pitkänkin aikaa.

Viljasen mielestä työryhmän kanta ei ole asianmukainen. Ajateltakoon vaikkapa organisaatiota, joka harjoittaa täysin laillista tavaroiden maahantuontia ja jälleenmyyntiä. Sen ei välttämättä tarvitse muuttaa organisaatiotaan millään tavalla, jos se alkaakin tuoda maahan ja levittää lisäksi huumausaineita tai dopingaineita. Viljasen mukaan lain olisi syytä olla muotoiltu niin, että tämäkin toiminta olisi katsottavissa törkeäksi juuri sillä perusteella, että kyse on järjestäytyneestä rikollisryhmästä (vaikka järjestäytyminen on alun perin tapahtunut muusta syystä), joka toimii tehdäkseen (muun ohessa) vakavia rikoksia ja jonka harjoittama huumaus- tai dopingaineiden maahantuonti on laajamittaista tai ainakin sellaiseksi suunniteltua. Viljanen katsoo, että yleensä teko kvalifioituisi näissä tapauksissa törkeäksi jo sillä perusteella, että kyse on suuresta määrästä ainetta, mutta järjestäytyneeseen rikollisryhmään liittyvä kvalifiointiperuste soveltuu ja sen on syytäkin soveltua myös tapauksiin, joissa toiminta on suunniteltu laajamittaiseksi, mutta se ei ole vielä ehtinyt toteutua siinä laajuudessa.

4 Lausunnot

Mietinnöstä pyydettiin lausuntoa yhteensä 37 viranomaiselta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus lausua mietinnöstä. Pyydetyistä lausunnoista saapui annettuun määräaikaan mennessä yhteensä 25.

Lausuntoa pyydettiin seuraavilta tahoilta. Tähdellä (*) merkityt antoivat lausunnon.

Liikenne- ja viestintäministeriö
Opetus- ja kulttuuriministeriö*
Puolustusministeriö*
Sisäministeriö*
Ulkoasiainministeriö
Valtioneuvoston kanslia*
Valtiovarainministeriö*

Eduskunnan oikeusasiamies*
Valtioneuvoston oikeuskansleri*

Itä-Suomen syyttäjänvirasto
Länsi-Suomen syyttäjänvirasto*
Valtakunnansyyttäjänvirasto*

Etelä-Karjalan kärjäoikeus*
Helsingin hovioikeus
Helsingin kärjäoikeus*
Korkein oikeus*
Rovaniemen hovioikeus*

Keskusrikospoliisi*
Maahanmuuttovirasto*
Poliisihallitus*
Rajavartiolaitoksen esikunta*
Suojelupoliisi*
Tulli*
Vähemmistövaltuutetun toimisto

Amnesty International - Suomen osasto ry
Elinkeinoelämän keskusliitto ry
Ihmisoikeusliitto ry
Julkiset Oikeusavustajat ry
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry
Suomen Asianajajaliitto*
Suomen Lakimiesliitto ry*
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry*

Suomen Syyttäjäyhdistys ry
Suomen tuomariliitto ry*
Suomen Yrittäjät ry

Professori Raimo Lahti
Professori Kimmo Nuotio*
Professori Pekka Viljanen*

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-405-1 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.oikeusministerio.fi